

Broedvogels van Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2011

Resultaten en analyse resultaten inventarisatie 2011

Broedvogels van Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2011

Resultaten en analyse resultaten inventarisatie 2011

F.M. van Groen
B.W.J. Oosterbaan
R. de Beer

2012

Opdrachtgever
PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland

Van der Goes en Groot
Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau

G&G-rapport 2012-2

Versie	Datum
Concept1	2-2-2012
Concept2	19-3-2012
Eindrapport	28-6-2012

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

Bovendijk 35-G
2295 RV Kwintsheul

Hazenkoog 35-A
1822 BS Alkmaar

www.vandergoesengroot.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding tot het onderzoek.....	4
1.2	Doel van het onderzoek.....	4
1.3	Ligging en beknopte beschrijving van het onderzoeksgebied	4
2	Methode	6
2.1	Indeling telgebieden	6
2.2	Opzet.....	7
2.3	Soorten.....	7
2.4	Clustering.....	7
2.5	Weersomstandigheden in 2011.....	8
2.6	Weersomstandigheden in 2010.....	8
2.7	Foutendiscussie	8
3	Resultaten	10
3.1	Vastgestelde soorten	10
3.2	Hoofdgroepen.....	10
3.3	Niet-broedvogels	11
3.4	Vergelijking met eerdere inventarisaties.....	11
3.4.1	Rode Lijst	13
3.5	Soortbesprekingen.....	16
3.6	Soortgroepen.....	30
4	Conclusies	36
5	Literatuur	37
Bijlage 1.	In alle drie de rondes geïnventariseerd terrein	38
Bijlage 2.	Bezoekdatums en tijden G&G-gebied 2011.....	39
Bijlage 3.	Overzicht broedvogels NP Zuid-Kennemerland met indexen (1999=100) en landelijke trend sinds 1990	42
Bijlage 4.	Dichtheid van alle territoria samen in 2010-2011	44

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Waterleidingbedrijf PWN heeft Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau Van der Goes en Groot in 2011 het overgrote deel van Nationaal Park Zuid-Kennemerland op broedvogels geïnventariseerd. Samen met de gegevens van enkele gebieden die door vrijwilligers zijn geteld en de gegevens uit 2010 van enkele gebieden in het nationale park die in bezit zijn van Staatsbosbeheer (VAN GROEN & LAAN, 2010), is een actueel vlakdekkend beeld verkregen van de ligging van de territoria van broedvogels in het gehele nationale park.

In aansluiting op de inventarisatie heeft Waterleidingbedrijf PWN aan Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau Van der Goes en Groot (G&G) een aanvullende opdracht verleend tot een analyse van de resultaten van bovengenoemde broedvogelinventarisaties in Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

1.2 Doel van het onderzoek

Primair doel van de inventarisatie is om inzicht te krijgen in de aanwezigheid en de verspreiding van broedvogels binnen Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Door de resultaten te vergelijken met die van eerdere inventarisaties in het gebied is het mogelijk de aantalsontwikkeling van de broedvogelbevolking te analyseren. Deze ontwikkeling wordt afgezet tegen de landelijke en regionale trend van de verschillende soort(groep)en.

Duinlandschap even na zonsopgang (Bart Dijkstra).

1.3 Ligging en beknopte beschrijving van het onderzoeksgebied

In Figuur 1 is de ligging van het in 2010 en 2011 geïnventariseerde gebied in Nationaal Park Zuid-Kennemerland weergegeven. Hierin zijn de grenzen aangegeven van het door G&G getelde gebied, de door vrijwilligers getelde plots en de gebiedsdelen die in 2010 zijn geïnventariseerd. Het totale geïnventariseerde gebied is 3565 ha groot. Globaal grenst het gebied in het noorden aan de bebouwde kom van IJmuiden, in het oosten aan Driehuis, Santpoort, Bloemendaal en Overveen en in het zuiden aan Zandvoort.

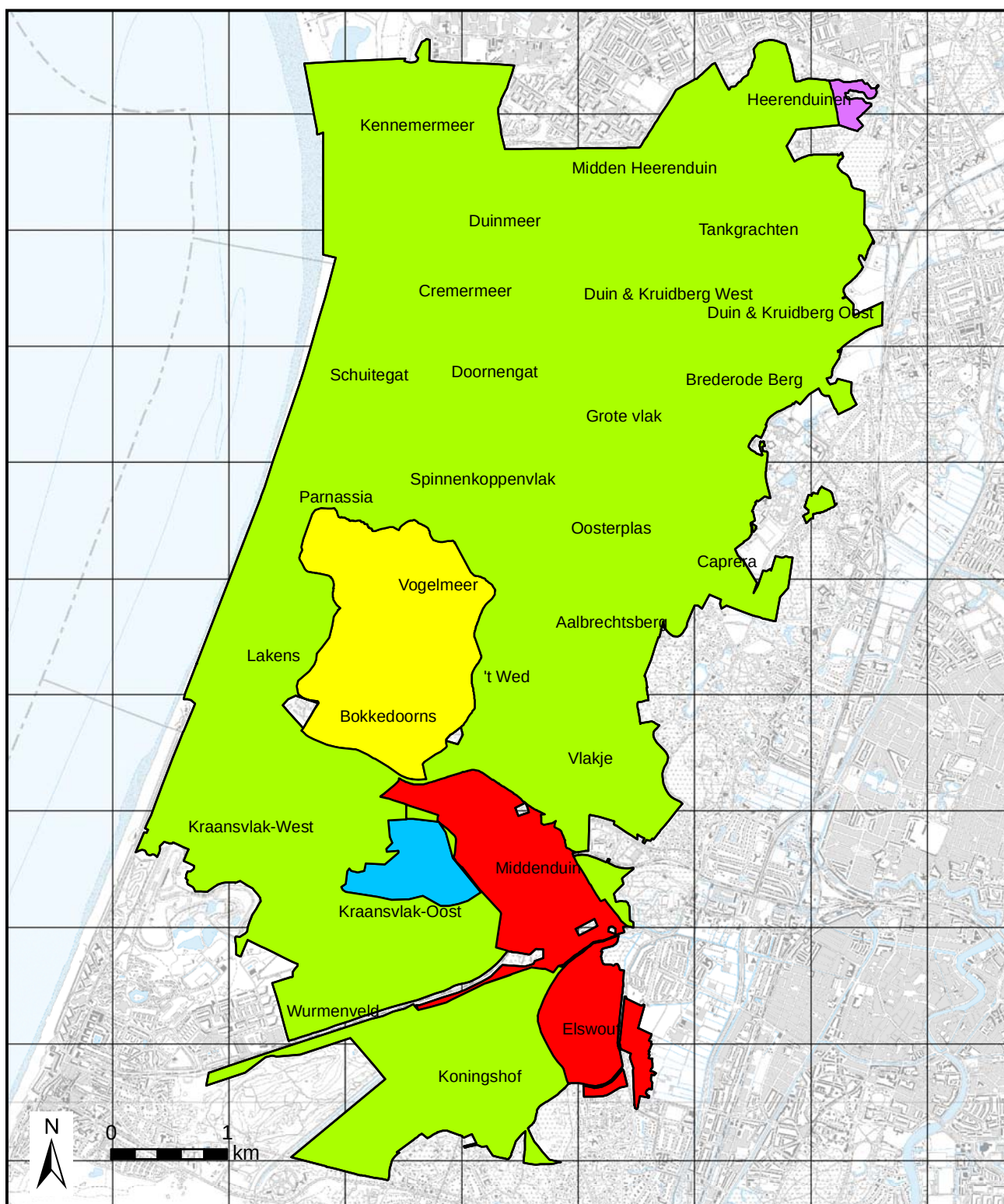
Nationaal Park Zuid Kennemerland is een uitgestrekt duingebied aan de zuidkant van het Noordzeekanaal. Het is een reliëfrijk en landschappelijk afwisselend gebied, dat grotendeels bestaat uit kalkrijke duinen. Het gebied heeft een soortenrijke en kenmerkende begroeiing, met duinroosvegetaties, duingraslanden, vochtige en droge duinvalleien, plasjes, goed ontwikkelde struwelen en diverse vormen van duinbossen.

Het areaal kalkrijk duingrasland is vooral rondom Zandvoort groot. Hier komen overal voorbeelden van het zeedorpenlandschap voor. Het Kennemerstrand is de enige locatie langs de Hollandse vastelandsduinen waar een jonge strandvlakte met embryonale duinen en een uitgestrekte oppervlakte met kalkrijke duinvalleien aanwezig is.

Aan de binnenduintrand zijn diverse landgoederen aanwezig. Hier zijn een aantal oude buitenplaatsen gelegen, die voor een aanzienlijk deel bebost zijn met naaldbos en loofbos, waaronder oude bossen met rijke stinzenflora.

Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland is onderdeel van het Natura 2000 gebied Kennemerland Zuid, dat loopt van IJmuiden tot Noordwijk.

Sinds 2003 wordt geen water meer gewonnen in de duinen van Zuid-Kennemerland. Hierdoor zijn de grondwaterstanden gestegen. Om verruiging van natter wordende gebieden tegen te gaan is lokaal de voedselrijke toplaag van de bodem verwijderd (GROOT, 2011).

Nationaal Park Zuid-Kennemerland

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

© Dienst Kadaster en openbare registers, Apeldoorn

- Van der Goes en Groot 2011
- plot Kraansvlak Oost 2011
- plot Kennemerduinen ZW2 2011
- Slingerduin 2010
- Middenduyn en Elswout 2010

Figuur 1. Ligging van het in 2011 en 2010 geïnventariseerde gebied in Nationaal Park Zuid-Kennemerland (3565 ha).

2 Methode

Het gehele Nationaal Park Zuid-Kennemerland is in 2010 en 2011 geïnventariseerd op broedvogels.

Het doel van het broedvogelonderzoek was inzicht te krijgen in de aanwezige soorten, hun relatieve aantallen en hun verspreiding (namen volgens BIJLSMA *ET AL.*, 2001). De inventarisaties in 2011 zijn uitgevoerd conform de landelijk gebruikelijke methodiek zoals uitgebreid beschreven in de 'Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek' (VAN DIJK & BOELE, 2011), die van 2010 volgens de landelijk gebruikelijke methodiek zoals uitgebreid beschreven in de 'Handleiding Broedvogel Monitoring Project' (VAN DIJK, 2004). Beide methodes zijn goed vergelijkbaar. In enkele gevallen zijn interpretatiecriteria aangepast. Voor de soorten die relevant zijn voor deze inventarisatie zijn de verschillen samengevat in Tabel 1. Het gaat met name om de aanpassing van datumgrenzen.

2.1 Indeling telgebieden

In opdracht van PWN voerde Van der Goes en Groot (G&G) een broedvogelinventarisatie uit in het grootste deel van Nationaal Park Zuid Kennemerland (2993 ha). De inventarisatie werd uitgevoerd door Roelof de Beer, Bart Dijkstra en Bernard Oosterbaan.

De resultaten van enkele BMP-plots die jaarlijks

Tabel 1.

Verschillen tussen interpretatiecriteria BMP-methode 2004 versus 2011. Behalve veranderde datumgrenzen gaat het soms ook om wijziging in interpretatiecriterium (Grote bonte specht en Glanskop), aantal benodigde geldige waarnemingen tussen de datumgrenzen (wdg, Kleine barsijs) en fusieafstand (Zwarte kraai).

Soort\Methode	BMP 2004	BMP 2011	Soort\Methode	BMP 2004	BMP 2011
Fuut	1-mei	15-apr	Bosrietzanger	15-mei	10-mei
Aalscholver	15-apr	15-mrt	Kleine karekiet	15-mei	5-mei
Grauwe gans	20-jun	15-apr	Spotvogel	15-mei	10-mei
Bergeend	1-mei	30-apr	Braamsluiper	1-mei	30-apr
Krakeend	1-mei	20-apr	Grasmus	1-mei	25-apr
Kievit	10-apr	1-apr	Tuinfluitier	1-mei	30-apr
Holenduif	1-apr	1-mrt	Zwartkop	20-apr	15-apr
Koekoek	15-mei	10-mei	Goudhaan	20-apr	10-apr
Grote bonte specht	12345	1234	Glanskop	1234	234
Boerenwaluw	1-jun	20-mei	Zwarte kraai	500 m	300 m
Witte kwikstaart	15-apr	1-apr	Groenling	1-mei	15-apr
Nachtegaal	10-mei	5-mei	Kneu	1-mei	25-apr
Gekraagde roodst.	10-mei	30-apr	Kleine barsijs	1 wdg	2 wdg
Sprinkhaanzanger	1-mei	30-apr	Goudvink	15-apr	1-apr
Rietzanger	1-mei	25-apr	Rietgors	1-mei	15-apr

geteld worden door vrijwilligers zijn toegevoegd aan de data-set. Hetzelfde geldt voor de gegevens die G&G verzamelde in 2010 in de gebieden Elswout, Middenduin en Slingerduin in opdracht van Staatsbosbeheer (VAN GROEN & LAAN, 2010).

Duindoornstruweel in Kraansvlak West (Bart Dijkstra).

Onderzoek in 2011

Per hectare terrein is door G&G 12,59 minuten besteed. Roelof de Beer inventariseerde 1226 ha in het noorden van het gebied in 15885 minuten. Bart Dijkstra inventariseerde 695 ha in 6690 minuten in het zuidwesten van het gebied. Bernard Oosterbaan inventariseerde 1072 ha in het midden van het gebied 14960 minuten. Al deze mensen hebben veel ervaring met het inventariseren van broedvogels in de duinen.

Enkele BMP-plots in het nationale park worden jaarlijks geïnterviewd door vaste tellers, zo ook in 2011. Han Buckx, Steve Geelhoed, Hans Groot en Pim de Nobel telden plot Kennemerduinen ZW2 (268 ha). Dit gebied ligt bij het Spartelmeer en het Vogelmeer. Eef Kieft telde een plot van 54 ha in deelgebied Kraansvlak Oost (zie Figuur 1).

Onderzoek in 2010

De resultaten van de inventarisaties uit 2010 in opdracht van Staatsbosbeheer zijn toegevoegd aan de data-set en meegenomen met de analyse in dit rapport.

De in 2010 onderzochte deelgebieden zijn Elswout en Middenduyn (242 ha, geteld door Silvan Laan) en Slingerduyn, het meest oostelijke deel van deelgebied Heerenduinen (10 ha, geteld door Frank van Groen). Er werden vijf ochtendbezoeken en twee nachtbezoeken volbracht.

2.2 Opzet

In het gebied dat door G&G is geïnterviewd en in plot KDZW2 zijn vijf ochtendbezoeken en één nachtbezoek afgelegd. In plot Kraansvlak Oost zijn tien ochtendbezoeken afgelegd. De bezoekdatums en bestede tijd per ronde zijn voor de in 2011 door G&G geïnterviewde telgebieden te vinden in Bijlage 2.

De onderzoeksintensiteit is laag in vergelijking met de voorschriften van het BMP (Broedvogel Monitoring Project). Ze is echter goed vergelijkbaar met de professionele basiskarteringen van SOVON.

Sommige telgebieden zijn intensiever onderzocht dan andere. De verschillen in onderzoeksintensiteit hangen samen met de complexiteit van de biotopen in het telgebied. Vrij open duyn zoals telgebied Doornengat (8,64 min/ha) is eenvoudiger te tellen dan binnenduynrandbos zoals Duyn en Kruidberg Oost (21,19 min/ha).

Bij het bepalen van de looproute door de telgebieden is in eerste instantie de aanwezige padenstructuur leidend geweest. Als vanaf de paden gedeeltes van het terrein niet of onvolledig zouden kunnen worden geteld zijn altijd zodanig insteken gemaakt dat ook deze terreindelen konden worden bezocht. Hierbij is gebruik gemaakt van GPS met kaartondergrond. Soms was de doornige struiklaag zo dicht en ondoordringbaar dat noodzakelijkerwijs hier omheen moest worden gelopen.

Tussen twee bezoekrondes in één bepaald deelgebied lagen steeds minimaal 10 dagen. Waarnemingen van dezelfde soort in dezelfde ronde in verschillende telgebieden zijn beschouwd als uitsluitende waarnemingen. Daarom zijn tijdens de inventarisatie geen waarnemingen genoteerd in aangrenzende telgebieden waar op dat moment niet geïnterviewd werd.

Tijdens de inventarisatiebezoeken is over het algemeen geen gebruik gemaakt van geluidsopnames. Alleen bij de Bosuil is een enkel territorium opgespoord met behulp van het afspelen van geluid.

2.3 Soorten

Bij de inventarisatie zijn 11 soorten niet geteld (zie Tabel 2). Het betreft vooral algemene bos- en struweelvogels. In 2010 is ook de Spreeuw niet geteld.

Tabel 2.

Algemene vogelsoorten die niet zijn geïnterviewd in Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2011.

Stadsduif	Tjiftjaf
Houtduif	Fitis
Winterkoning	Pimpelmees
Heggenmus	Koolmees
Roodborst	Vink
Merel	

2.4 Clustering

Na het digitaliseren van alle geldige waarnemingen zijn deze geclusterd tot territoria met behulp van een door Van der Goes en Groot ontwikkeld clusterprogramma dat werkt met de SOVON-criteria. In 2010 is gewerkt met de criteria volgens VAN DIJK (2004) en in 2011 volgens VAN DIJK & BOELE (2011). Na de automatische clustering zijn de resultaten vervolgens gecontroleerd door iemand met veel ervaring met het clusteren van broedvogelgegevens en indien nodig aangepast. Steeds zijn de datumgrenzen en fusieafstanden strak gehanteerd, net als bij eerdere karteringen.

Bij de clustering zijn enkele stippen die net buiten het gebied liggen meegeclusterd. Hierdoor zijn enkele territoriumstippen net buiten de grenzen van het gebied terecht gekomen. Het ging hierbij om territoria die ook binnen de grenzen van het nationale park geldig waren.

Bij de controle van de clustering wordt met name gelet op het 'doorschuifprobleem' en de uiteindelijke locatie van het cluster. Hier wordt na de computerclustering een 'handmatige' controle op uitgevoerd waarna, indien nodig, het resultaat wordt aangepast.

De gegevens van de plots Kraansvlak Oost en Kennemerduinen ZW2 zijn met behulp van het clusterprogramma ACL van SOVON uitgewerkt.

Bij de randclustering van de gegevens van G&G met die van het plot Kraansvlak Oost en plot

Kennemerduinen ZW2 zijn eventuele dubbeltellingen afgetrokken van het gebied van G&G en eventuele aanvullingen toegevoegd aan het gebied van G&G. Hiervoor is gekeken naar de soortkaarten met de rondegegevens. Aan het aantal en de ligging van de territoriumstippen buiten het G&G gebied is bij randclustering dus niks veranderd. Bij de gebieden die in 2010 zijn geïnventariseerd heeft geen randclustering plaatsgevonden. Hierdoor is het in theorie mogelijk dat het aantal territoria langs de grens van de gebieden die in 2010 en 2011 zijn geïnventariseerd hoger of lager is geweest dan wanneer wel een randclustering had plaatsgevonden.

Resultaat van de clustering is per soort een stippenkaart met alle aangetroffen broedvogelterritoria.

2.5 Weersomstandigheden in 2011

Het verloop van de winter heeft, met name bij standvogels, invloed op de populatie in het voorjaar. Ook droogte of juist natte omstandigheden kunnen de stand van bepaalde soorten beïnvloeden. Hieronder volgt daarom een beknopte impressie van de voorafgaande winter en de weersomstandigheden gedurende het broedseizoen van 2011 (www.knmi.nl).

De winter voorafgaande aan het broedseizoen van 2011 was vrij koud. Dit kwam vrijwel volledig voor rekening van december. Deze maand was in ruim 40 jaar niet zo koud, met een gemiddelde temperatuur van -1,1 °C tegen 4,0 °C normaal. Januari en februari verliepen vrij zacht.

Het aantal vorstdagen bedroeg in De Bilt 52 tegen 38 normaal. December telde 29 vorstdagen tegen 12 normaal.

De winter was vrij droog, met gemiddeld over het land 165 mm neerslag, tegen een langjarig gemiddelde van 194 mm. Van de afzonderlijke maanden was vooral december droog. In januari en februari viel de normale hoeveelheid neerslag. Een groot deel van de neerslag in december viel in de vorm van sneeuw. Gedurende vrijwel de gehele maand lag er hierdoor in grote delen van het land sneeuw. De winter had ongeveer de normale hoeveelheid zonneschijn.

Met gemiddeld over het land 49 mm neerslag, tegen normaal 172 mm was de lente van 2011 de droogste in minstens een eeuw. Zowel maart, april en mei verliepen zeer droog. Vrijwel de gehele lente bepaalden standvastige hogedrukgebieden het weer. Regengebieden en buien, die in de lente met een westelijke stroming regelmatig over het land trekken, konden Nederland hierdoor nu niet bereiken. De lente van 2011 was de zonnigste lente in minstens honderd jaar.

De geringe hoeveelheid neerslag in combinatie met de grote verdamping, veroorzaakt door het veelal zonnige weer, leidde tot een voor de tijd van het jaar record hoog neerslagtekort (neerslag minus verdamping).

Qua temperatuur verliep maart normaal en was de gemiddelde temperatuur in april opvallend hoog. Ook de maanden mei en juni verliepen warmer dan gemiddeld. De lente van 2011 was de op één na zachtste sinds het begin van de regelmatige waarnemingen in 1706.

Vanaf 5 juni werd het weer wisselvallig, met op vrijwel elke dag wel regen en een temperatuur die normaal was voor de tijd van het jaar.

2.6 Weersomstandigheden in 2010

De winter voorafgaande aan het broedseizoen van 2010 was koud en kende de normale hoeveelheid neerslag en zon. Het was de koudste winter in veertien jaar. Bijzonder was de grote hoeveelheid sneeuw: de winter van 2010 telde het grootste aantal dagen met sneeuwbedekking sinds 1979. Een groot deel van de winter lag de temperatuur ruim beneden het langjarig gemiddelde. Alleen de eerste dagen van december en de laatste week van februari verliepen vrij zacht. Echter, een stevige koudegolf ontbrak. Vaak bleef de vorst beperkt tot enkele graden of kwam de temperatuur in ieder geval overdag tijdelijk boven het vriespunt.

De lente van 2010 verliep zeer zonnig, droog en kende een normale temperatuur. Maart verliep vrij zacht, vrij droog en zonnig. April was zeer zonnig, droog en zacht en mei verliep zeer koel, en kende een normale hoeveelheid neerslag en zon.

Hoewel de temperatuur in de lente van 2010 uitkwam op het gemiddelde was de lente toch de koudste sinds vijftien jaar. Na het koude voorjaar van 1996 verliepen alle lentes namelijk zacht tot zeer zacht. Zowel maart als april verliepen droog. In mei viel precies de normale hoeveelheid neerslag. De lente was in de kustgebieden het droogst. Vooral in april scheen de zon uitbundig. De maand juni verliep zeer zonnig, droog en warm.

2.7 Foutendiscussie

Het weer beïnvloedt de activiteit van vogels. Bij harde wind, neerslag, lage en ook hoge temperaturen zijn vogels minder actief. Geprobeerd is dergelijke omstandigheden tijdens de veldbezoeken zoveel mogelijk te vermijden. Tijdens de bezoeken waren de weersomstandigheden over het algemeen gunstig. Door het droge en zonnige weer konden de inventarisatie-

Grote delen van NP Zuid-Kennemerland bestaan uit geaccidenteerd terrein met struwelen (Bart Dijkstra).

bezoeken zonder problemen worden afgelegd. Alleen tijdens de laatste ronde in juni was het soms nodig een bezoek af te breken wegens slechte weersomstandigheden.

Wanneer paden en wegen relatief ver uit elkaar liggen zoals in NP Zuid-Kennemerland kan het inventariseren van vogels vanaf paden en wegen ertoe leiden dat vogels die zich verder van de paden af bevinden worden gemist. Daarom is bij deze inventarisatie in dergelijke gevallen afgeweken van de paden en zijn met behulp van GPS de geldige waarnemingen van broedvogels gekarteerd.

Wegens problemen met de toegang is het Schapeduin en het westelijk deel van het Kraansvlak Oost pas vrij laat in het jaar onderzocht. Hierdoor kan een enkel territorium van een vooral vroeg in het jaar actieve soort gemist zijn.

3 Resultaten

3.1 Vastgestelde soorten

In totaal zijn van 83 soorten broedvogels 6680 territoria vastgesteld (zie Tabel 3). De verspreidingskaarten van de vastgestelde broedvogels zijn te vinden op de website:

<https://www.pwn.nl/PuurNatuur/Natuur/Onderzoek/Documenten/Start.HTM>.

Hier zijn ook de verspreidingskaarten van twee eerdere inventarisatierondes uit 1996-1999 en 2003-2004 te vinden.

De in de verspreidingskaarten weergegeven territoriumstippen liggen meestal op de locatie van de waarneming met de hoogste broedzekerheidscode binnen de datumgrenzen. Indien nodig is een correctie toegepast, bijvoorbeeld bij uitloop van kuikens over grote afstand. Vaak is sprake van meerdere waarnemingen die samen een territorium vormen. De stip geeft meestal niet de locatie van een eventueel nest aan. Het gebied rondom de territoriumstip dat voldoet aan de eisen die de desbetreffende soort aan zijn leefgebied stelt is onderdeel van het territorium. De grootte van het territorium hangt af van de soort en de kwaliteit van het leefgebied.

In Bijlage 4 is voor het hele gebied de dichtheid in aantal territoria per 100 ha gegeven. Duidelijk is te zien dat de qua aantal territoria rijkste gebieden liggen bij het Vogelmeer, de Bokkedoorns, het gebied ten

Met 1393 territoria is de Grasmus de talrijkste soort in NP Zuid-Kennemerland (Roelof de Beer).

noorden van Zandvoort, Elswout en het noordwestelijke deel van het gebied bij het Kennemermeer en het Duinmeer.

3.2 Hoofdgroepen

De in 2010 en 2011 vastgestelde broedvogels zijn gerangschikt naar ecologische hoofdgroep (zie Tabel 4). Hierbij zijn de hoofdecotopen zoals onderscheiden door SIERDSEMA (1995) als uitgangspunt genomen. In afwijking van SIERDSEMA (1995) is de Sprinkhaanzanger in de groep 'vogels van struwelen en jong bos' geplaatst omdat dit beter past bij de plaats die deze

Tabel 3.

Aantal territoria van broedvogels in Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2010 en 2011. Soorten met een * staan vermeld op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels en soorten met # staan op de Europese Rode Lijst (zie §3.4.1).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Dodaars	11	Meerkoet	74	Nachtegaal*	724	Staartmees	92
Fuut	10	Scholekster	1	Blauwborst	35	Glanskop #	116
Geoorde fuut	4	Kleine plevier	4	Gekraagde roodstaart #	215	Kuifmees #	41
Aalscholver	16	Kievit#	20	Roodborsttapuit	189	Zwarte mees	16
Ooievaar #	1	Houtsnip #	25	Zanglijster	158	Boomklever	121
Knobbelzwaan	5	Zilvermeeuw	5	Grote lijster	5	Boomkruiper	214
Grauwe gans	63	Holenduif	42	Sprinkhaanzanger	162	Wielewaal*	2
Grote Canadese gans	18	Halsbandparkiet	1	Rietzanger	9	Gaai	117
Nijlgans	50	Koekoek*	42	Bosrietzanger	19	Ekster	34
Bergeend	7	Kerkuil*	1	Kleine karekiet	60	Kauw	11
Krakeend #	33	Bosuil	24	Spotvogel*	3	Zwarte kraai	63
Wintertaling*	3	Ransuil*	2	Braamsluiper	194	Spreeuw #	14
Wilde eend	72	Groene specht*	13	Grasmus	1393	Huismus*	89
Soepeend	11	Grote bonte specht	267	Tuinfluit	114	Groenling	23
Slobeend*	3	Kleine bonte specht	17	Zwartkop	627	Putter	48
Tafeleend #	19	Boomleeuwerik	58	Fluiter #	11	Kneu*	165
Kuifeend #	85	Veldleeuwerik*	1	Goudhaan	26	Goudvink	47
Havik	15	Oeverzwaluw #	2	Vuurgoudhaan	2	Appelvink	60
Sperwer	1	Boerenzwaluw*	5	Grauwe vliegenvanger*	28	Rietgors	46
Buizerd	22	Boompieper	215	Baardman	2		
Fazant	1	Graspieper*	100				
Waterhoen	6	Witte kwikstaart	10	aantal territoria	6680	aantal soorten	83

Tabel 4.

Indeling van de in 2010 en 2011 vastgestelde broedvogelterritoria in ecologische hoofdgroepen (NS = aantal soorten, NT = aantal territoria).

Groep	Soorten	NS	NT
Watervogels	Dodaars, Fuut, Geoorde fuut, Knobbelzwaan, Grauwe gans, Grote canadese gans, Nijlgans, Bergeend, Krakeend, Wintertaling, Wilde eend, Soepeend, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend en Meerkoet	16	468
Moerasvogels	Aalscholver, Waterhoen, Koekoek, Blauwborst, Rietzanger, Kleine karekiet, Baardman en Rietgors	8	216
Pioniervogels	Kleine plevier, Zilvermeeuw en Oeverzwaluw	3	11
Vogels van grazige vegetaties	Ooievaar, Scholekster, Kievit, Veldleeuwrik en Graspieper	5	123
Vogels van struwelen en jong bos	Fazant, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Zanglijster, Sprinkhaanzanger, Bosrietzanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter, Zwartkop, Staartmees, Kneu en Goudvink	14	3888
Vogels van opgaand bos en bosranden	Havik, Sperwer, Buizerd, Houtsnip, Holenduif, Halsbandparkiet, Bosuil, Ransuil, Groene specht, Grote bonte specht, Kleine bonte specht, Boomleeuwrik, Boompieper, Gekraagde roodstaart, Grote lijster, Fluiter, Goudhaan, Vuurgoudhaan, Grauwe vliegenvanger, Glanskop, Kuifmees, Zwarte mees, Boomklever, Boomkruiper, Wielewaal, Gaai, Ekster, Zwarte kraai, Spreeuw, Groenling, Putter en Appelvink	32	1858
Vogels van erven en bebouwing	Kerkuil, Boerenzwaluw, Witte kwikstaart, Huismus en Kauw	5	116
Totaal		83	6680

soort inneemt in het duingebied. Daarnaast moet opgemerkt worden dat de Koekoek in de duinen eigenlijk geen moerasvogel is.

Nationaal Park Zuid-Kennemerland is vooral van belang voor struweelvogels (58% van het aantal territoria) en bosvogels (bijna 28% van het aantal territoria).

Relatief talrijke en karakteristieke soorten zijn Houtsnip, Boomleeuwrik, Boompieper, Nachtegaal, Gekraagde roodstaart, Roodborsttapuit, Sprinkhaanzanger, Braamsluiper, Grasmus, Glanskop, Kneu en Goudvink. Deze soorten komen ook in andere hollandse duingebieden voor, maar zijn in de omgeving daarvan veel minder algemeen.

Voor het relatief talrijke voorkomen van Houtsnip, Gekraagde roodstaart, Glanskop en Kneu geeft de kwaliteit van het gebied aan.

3.3 Niet-broedvogels

Van enkele soorten voldeden de verzamelde waarnemingen in het gebied van 'Van der Goes en Groot' (2011) niet aan de criteria voor het vaststellen van een geldig territorium. Het betreft de Wintertaling (twee paar en een man op 4 mei in de Oosterplas), de Krooneend (enkele paren en individuen voor de datumgrens van 15 mei, onder meer in de Oosterplas (laatste waarneming op 4 mei), Kraansvlak Oost, Cremermeer en Duinmeer), de Wespandief (twee individuen werden waargenomen op 1 juli bij 't Wed en op 10 mei 1 ex bij de Oosterplas), de Boomvalk (slechts tweemaal werd een Boomvalk waargenomen, op 20 juni in Tankgrachten en op 7 juni in Kraansvlak Oost, ook 2 ex op 25 mei in plot KDZW2), de IJsvogel (op 1 juni werd aan de oostzijde van Middenduyn éénmaal een IJsvogel waargenomen), de Gele kwikstaart (paar op 15 mei in Spinnenkoppenvlak), de Tapuit (alleen doortrekkers voor de datumgrens, geen

territoriaal gedrag), de Vuurgoudhaan (op drie plaatsen zingende exemplaren voor de datumgrens, van deze soort werden wel twee territoria in 2010 vastgesteld), de Kleine barmsijs (alleen bij Cremermeer cluster van twee waarnemingen, waarvan maar één tussen de datumgrenzen (SOVON-criteria zijn sinds 2011 strenger)), de Kruisbek (drie losse waarnemingen in de binnenduynrand) en de Roodmus (zingend mannetje op 15 mei bij het Kennemermeer).

3.4 Vergelijking met eerdere inventarisaties

Nationaal Park Zuid-Kennemerland werd van 1996 t/m 2011 driemaal volledig onderzocht op broedvogels.

De eerste maal vond de inventarisatie plaats in de jaren 1996, 1998 en 1999. Toen zijn het Kraansvlak en de aangrenzende Noordduinen in 1996 onderzocht, telgebied Elswout in 1998 en de rest van het gebied in 1999.

In de jaren 2003 en 2004 werd de inventarisatie herhaald. Alleen telgebied Elswout is bij deze inventarisatie in 2003 geïnventariseerd. Alle andere gebieden werden in 2004 geïnventariseerd.

NP Zuid-Kennemerland werd voor de derde maal in de jaren 2010 en 2011 geïnventariseerd. Alleen een deel van de Heerenduinen (Slingerduyn), Elswout en Middenduyn werden in 2010 geïnventariseerd.

De oppervlakte van het in alle drie de inventarisatieperiodes onderzochte gebied bedraagt 3474 ha. Dit gebied is weergegeven in Bijlage 1. Uiteraard zijn alleen de territoria die in dit gebied liggen meegenomen in de vergelijking.

Een overzicht waarin de resultaten van de drie integrale broedvogelinventarisaties worden vergeleken is te vinden in Tabel 5.

De inventarisaties werden uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering (VAN DIJK, 1996; VAN DIJK, 2004; VAN DIJK & BOELE, 2011). De drie methodes komen grotendeels overeen.

De resultaten uit de drie inventarisatieperiodes zijn goed vergelijkbaar omdat in grote lijnen volgens dezelfde methode is gewerkt en in vrijwel alle telgebieden is uitgegaan van vijf bezoeken. Een klein deel van het gebied is in beide eerdere periodes intensiever onderzocht. Het betreft Elswout (in 1998 en 2003) en het Kraansvlak en de aangrenzende Noordduinen en het Wurmenveld (1996). Deze gebieden zijn toen meer dan vijf keer bezocht.

Bij een vergelijking van de resultaten van broedvogelinventarisaties uit verschillende jaren is het goed om te beseffen dat veranderingen in het aantal vastgestelde territoria te maken kunnen hebben met

jaarinvloeden (zoals het weer en de voedselsituatie), klimaatverandering, landschappelijke veranderingen en de landelijke trend. Daarnaast kunnen waarnemersinvloeden optreden wanneer door verschillende mensen is geïnventariseerd.

In de drie inventarisatieperiodes werden van 100 vogelsoorten geldige territoria vastgesteld (exclusief Soepeend en Geelvreuglara).

Sinds eind jaren negentig schommelt in het in alle jaren geïnventariseerde gebied het aantal vastgestelde soorten broedvogels licht, met als laagste aantal 81 in de periode 2010-2011 en als maximum 86 in de periode 2003-2004. Het aantal vastgestelde territoria nam gestaag toe van 5794 in de periode 1996-1999 tot 6511 in de periode 2010-2011.

Soorten die verdwenen uit het gebied als broedvogel en 'nieuwe' soorten staan genoemd in

Tabel 5.

*Vergelijking van het aantal territoria in het in drie periodes geïnventariseerde deel van Nationaal Park Zuid-Kennemerland (3474 ha) van deze inventarisatie (2010 en 2011, hoofdinventarisatiejaar 2011) met die van 2003 en 2004 (hoofdinventarisatiejaar 2004) en die van 1996-1999, (hoofdinventarisatiejaar 1999). Soorten met een * staan vermeld op de Rode Lijst.*

Soort \ Periode	10/11	03/04	96/99	Soort \ Periode	10/11	03/04	96/99	Soort \ Periode	10/11	03/04	96/99
Dodaars	11	33	18	Watersnip*			2	Kleine karekiet	60	59	43
Fuut	10	15	13	Houtsnip	25	13	35	Spotvogel*	3		
Geoorde fuut	4	4	1	Stormmeeuw			2	Braamsluiper	194	166	173
Aalscholver	16			Zilvermeeuw	5	4	17	Grasmus	1385	1148	1067
Knobbelswaan	5	9	2	Holenduif	37	65	85	Tuinfluitier	110	74	85
Grauwe gans	63	18	1	Turkse tortel		1	11	Zwartkop	598	384	361
Grote Canadese gans	18	5		Zomertortel*		12	3	Fluiter	10	9	11
Nijlgans	49	33	30	Geelvreuglara		1		Goudhaan	26	44	27
Bergeend	7	12	7	Koekoek*	42	30	49	Vuurgoudhaan	2		
Mandarijneend		7	9	Kerkuil*	1			Grauwe vliegenvanger*	27	31	59
Carolina-eend			1	Bosuil	23	15	31	Bonte vliegenvanger			1
Krakeend	33	21	7	Ransuil*	2	5	3	Baardman	2	1	
Wintertaling*	3	1	2	IJsvogel		1		Staartmees	84	84	86
Wilde eend	70	106	102	Draaihals*			3	Glanskop	112	179	117
Soepeend	11			Groene specht*	12	28	50	Matkop*			3
Pijlstaart		1		Zwarte specht			2	Kuifmees	40	56	44
Slobeend*	3	4	3	Grote bonte specht	254	169	155	Zwarte mees	15	33	12
Tafeleend	19	11	16	Kleine bonte specht	17	10	8	Boomklever	111	75	47
Kuifeend	85	81	75	Boomleeuwrik	58	79	62	Boomkruiper	200	188	205
Brilduiker*			1	Veldleeuwrik*	1	1		Wielewaal*	2	1	5
Wespendief		2	2	Oeverzwaluw	2			Gaai	115	105	ng
Havik	15	14	11	Boerenzwaluw*	2	5		Ekster	33	74	118
Sperwer	1	3	10	Boompieper	215	210	222	Kauw	10	52	ng
Buizerd	21	25	25	Graspieper*	95	188	129	Zwarte kraai	59	103	144
Torenavalk		2	5	Witte kwikstaart	10	6	2	Spreeuw	13	7	ng
Boomvalk*		4	13	Nachtegaal*	719	571	763	Huismus*	80	31	ng
Patrijs*			1	Blauwborst	34	18		Groenling	20	14	12
Fazant	1	2	28	Gekraagde roodstaart	215	109	171	Putter	47	31	5
Waterral		2	4	Paapje*			7	Kneu*	163	232	246
Waterhoen	6	23	13	Roodborsttapuit	188	187	188	Goudvink	46	68	56
Meerkoet	70	84	94	Zanglijster	147	198	161	Appelvink	55	23	2
Scholekster	1	2	5	Grote lijster	5	11	7	Rietgors	45	60	36
Kleine plevier	4	9	4	Sprinkhaanzanger	161	194	121				
Bontbekplevier*		1		Rietzanger	9	5	4	Totaal aantal territoria	6511	6045	5794
Kievit	20	27	14	Bosrietzanger	19	16	19	Totaal aantal soorten	81	86	83

Tabel 6.

Soorten die uit NP Zuid-Kennemerland verdwenen als broedvogel en soorten die 'nieuw' zijn in het gebied (met vermelding van (Hoofd)inventarisatiejaar en aantal territoria).

Soort / Verdwenen	(Hoofd)inventarisatiejaar	Aantal
Mandarijneend	1999 / 2004	9 / 7
Carolina-eend	1999	1
Pijlstaart	2004	1
Brilduiker *	1999	1
Wespendief	1999 / 2004	2 / 2
Torenvalk	1999 / 2004	5 / 2
Boomvalk *	1999 / 2004	13 / 2
Patrijs *	1999	1
Waterral	1999 / 2004	4 / 2
Bontbekplevier *	2004	1
Watersnip *	1999	2
Stormmeeuw	1999	2
Turkse tortel	1999 / 2004	11 / 1
Zomertortel *	1999 / 2004	3 / 12
Geelvreugelaar	2003	1
IJsvogel	2003	1
Draaihals *	1999	3
Zwarte specht	1999	2
Paapje *	1999	7
Bonte vliegenvanger	1999	1
Matkop *	1999	3
Soort / Nieuw	(Hoofd)inventarisatiejaar	Aantal
Aalscholver	2011	16
Kerkuil *	2010	1
Spotvogel *	2011	3
Oeverwaluw	2011	2
Vuurgoudhaan	2010	2

Tabel 6. Vergeleken met beide vorige inventarisaties zijn 21 soorten verdwenen als broedvogel uit NP Zuid-Kennemerland terwijl in 2010-2011 vijf nieuwe soorten konden worden vastgesteld. Negen Rode Lijst-soorten verdwenen als broedvogel (Brilduiker, Boomvalk, Patrijs, Bontbekplevier, Watersnip, Zomertortel, Draaihals, Paapje en Matkop). Rode Lijst-soorten die in 2010-2011 voor het eerste in het gebied als broedvogel zijn vastgesteld zijn Kerkuil (2010, Elswout) en Spotvogel (2011).

Overige soorten waarvan in 2010-2011 voor het eerst geldige territoria in Nationaal Park Zuid-Kennemerland zijn vastgesteld zijn Aalscholver, Oeverwaluw en Vuurgoudhaan.

Overige vogels waarvan in één van beide vorige inventarisaties geldige territoria zijn vastgesteld maar die in de periode 2010-2011 niet aanwezig waren zijn Mandarijneend, Carolina-eend, Pijlstaart, Wespendief, Torenvalk, Waterral, Stormmeeuw, Turkse tortel, Geelvreugelaar (2003 in Elswout), IJsvogel (2003 in Elswout), Zwarte specht en Bonte vliegenvanger.

In Tabel 7 is het aantal territoria voor de al eerder genoemde soortgroepen (zie Tabel 4) gegeven voor het in alle drie de periodes geïnventariseerde gebied per

inventarisatieperiode. Ook is hier de procentuele verandering tussen de 1^e en de 3^e periode gegeven. Het totale aantal vastgestelde territoria nam toe met 12%. Duidelijk is dat de groepen met het grootste aantal territoria en relatief veel soorten de geringste procentuele verandering laten zien.

Het aantal territoria van watervogels is 21% toegenomen tot 461 territoria in 2010-2011. Met name de ganzen en de Krakeend namen toe.

Ook het aantal territoria van moerasvogels is toegenomen, met 44%. Het gaat hier echter maar om relatief weinig territoria.

Vogels die gebonden zijn aan graslanden namen met 26% af. Met name de Graspieper moest een flinke veer laten, vooral ten opzichte van de periode 2003-2004.

De groep 'vogels van struwelen en jong bos' nam toe met 14%. Vooral de Nachtegaal en de zangers van het geslacht *Sylvia* namen toe.

De procentuele verandering bij de groep 'vogels van opgaand bos en bosranden' was het kleinst, slechts 5% toename tussen 1996-1999 en 2010-2011.

Vogels van erven en bebouwing lijken flink toegenomen, maar dit geeft een vertekend beeld want in de eerste inventarisatieperiode werden Huismus en Kauw niet geteld. Pioniervogels ten slotte zijn afgenomen. Het gaat hier echter om een relatief klein aantal territoria.

3.4.1 Rode Lijst

Van de 83 in 2010-2011 vastgestelde broedvogels komen er 15 voor op de 'Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels' (VAN BEUSEKOM ET AL., 2005). Het betreft de Wintertaling (kwetsbaar), de Slobeend (kwetsbaar), de Koekoek (kwetsbaar), de

Tabel 7.

Aantal vastgestelde territoria per ecologische hoofdgroep per inventarisatieperiode (%V = procentuele verandering tussen de periodes 1996-1999 en 2010-2011), het aantal vastgestelde territoria van Rode Lijst-soorten (apart voor Nachtegaal en zonder Nachtegaal).

Soortgroep / Periode	96-99	03-04	10-11	%V
Watervogels	382	446	461	21
Moerasvogels	149	198	214	44
Weidevogels	158	218	117	-26
Vogels van struwelen en jong bos	3360	3324	3818	14
Vogels van opgaand bos en bosranden	1709	1738	1787	5
Vogels van erven en bebouwing	13	95	103	692
Pioniervogels	23	26	11	-52
Totaal aantal territoria	5794	6045	6511	12
Rode Lijst-soorten	1342	1145	1155	-14
Nachtegaal	763	571	719	-6
Nachtegaal %	57	50	62	
RL (zonder Nachtegaal en Huismus)	579	543	356	-39

Kerkuil (kwetsbaar), de Ransuil (kwetsbaar), de Groene specht (kwetsbaar), de Veldleeuwerik (gevoelig), de Boerenwaluw (gevoelig), de Graspieper (gevoelig), de Nachtegaal (kwetsbaar), de Spotvogel (gevoelig), de Grauwe vliegenvanger (gevoelig), de Wielewaal (kwetsbaar), de Huismus (gevoelig) en de Kneu (gevoelig).

Het totale aantal vastgestelde territoria van alle Rode Lijst-soorten samen staat vermeld onderaan Tabel 7. Omdat de Nachtegaal meer dan de helft van deze territoria voor z'n rekening neemt is het absolute aantal territoria en het percentage voor deze soort apart vermeld.

Eind jaren negentig waren meer territoria van Rode Lijst-soorten aanwezig dan in de laatste twee inventarisatieperiodes. De afname bedraagt 14%. Het beeld dat hierbij ontstaat is nog enigszins rooskleuriger dan de werkelijkheid omdat in de eerste inventarisatie-ronde Rode Lijst-soort Huismus niet is geïnventariseerd.

Van 2003-2004 op 2010-2011 is het aantal vastgestelde territoria van Rode Lijst-soorten vrijwel gelijk. De toename van de Nachtegaal compenseert hier de afname van een aantal andere soorten als Boomvalk en Zomertortel.

Het aandeel van de Nachtegaal bereikte in de laatste periode de hoogste waarde. Maar liefst 62% van alle Rode Lijst-territoria in NP Zuid-Kennemerland betreft tegenwoordig Nachtegalen. De Huismus werd niet geteld in 1996-1999. Als we Nachtegaal en Huismus buiten beschouwing laten blijkt de afname van het aantal territoria van Rode-Lijst-soorten tussen 1996-1999 en 2010-2011 veel hoger te zijn dan 14%, namelijk 39%. Naast het verdwijnen van negen van

deze soorten uit het gebied (zie Tabel 6) zijn ook de aantallen van relatief talrijke soorten als Graspieper, Grauwe vliegenvanger en Kneu recent gevoelig afgenomen.

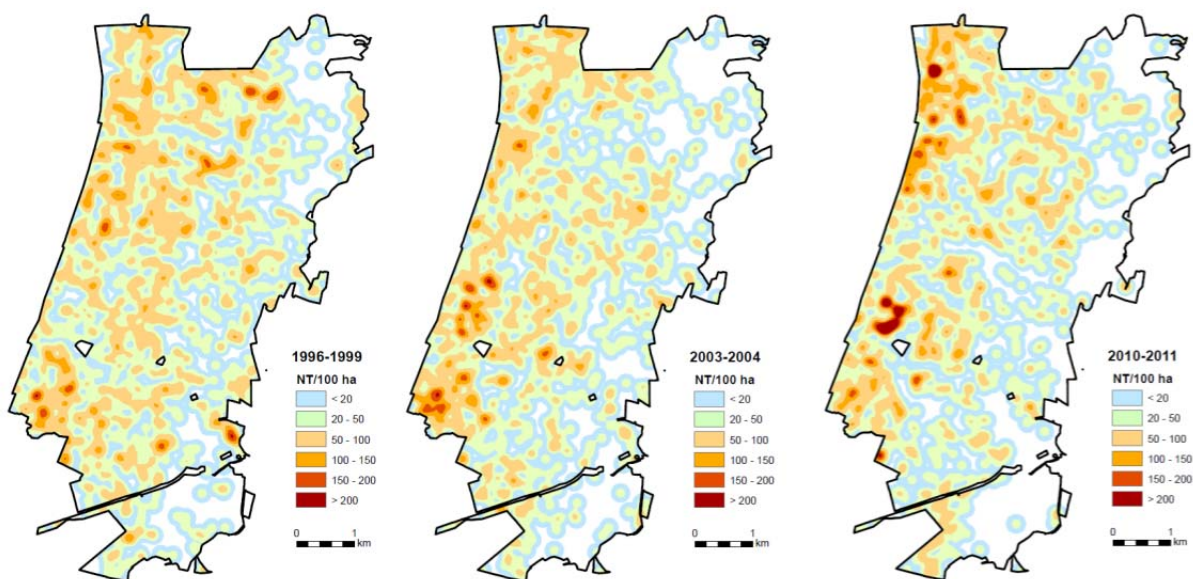
In Tabel 8 staat een overzicht van enkele Rode Lijst-soorten die in meerdere inventarisatieperiode's in het gebied zijn vastgesteld. De landelijke aantals-ontwikkeling wordt hier vergeleken met die in het nationale park.

Tabel 8.

Indexcijfers van Rode Lijst-soorten voor NP Zuid-Kennemerland vergeleken met die voor heel Nederland (1999 = 100).

Naam \ Indexjaar	NPZK		Landelijk	
	2004	2011	2004	2010
Wintertaling	50	150	90	74
Slobeend	133	100	65	59
Boomvalk	31	0	83	67
Zomertortel	400	0	70	45
Koekoek	61	86	84	81
Ransuil	167	67	73	43
Groene specht	56	24	145	189
Graspieper	146	74	101	92
Nachtegaal	75	94	86	81
Grauwe vliegenvanger	53	46	83	97
Wielewaal	20	40	84	74
Kneu	94	66	108	110

Soorten die het duidelijk slechter doen dan in Nederland als geheel zijn Boomvalk, Zomertortel, Groene specht, Grauwe vliegenvanger, Wielewaal en Kneu. Wintertaling, Slobeend en Ransuil doen het beter, maar bij deze soorten gaat het om maar weinig

Figuur 2. Dichtheid van Rode Lijst-soorten (Wintertaling, Slobeend, Brilduiker, Boomvalk, Patrijs, Bontbekplevier, Watersnip, Zomertortel, Koekoek, Kerkuil, Ransuil, Draaihals, Groene Specht, Veldleeuwerik, Boerenwaluw, Graspieper, Nachtegaal, Paapje, Spotvogel, Grauwe vliegenvanger, Matkop, Wielewaal, Huismus en Kneu.) in aantal territoria per 100 ha.

territoria in NP Zuid-Kennemerland. Bij Koekoek en Nachtegaal wisselt het beeld. Recent doen beide soorten het in het nationale park beter dan in Nederland als geheel.

In Figuur 2 is van elke inventarisatieperiode een dichtheidskaart te zien met de verspreiding van de territoria van Rode Lijst-soorten. Hierbij moet wel bedacht worden dat de Huismus in de eerste periode niet is geïnventariseerd. Duidelijk is te zien dat het zwaartepunt van de verspreiding van de Rode Lijst-soorten in NP Zuid-Kennemerland zich wat meer in westelijke richting heeft verplaatst. Ook is enige concentratie zichtbaar. Tijdens de eerste inventarisatieperiode waren de Rode Lijst-territoria meer gelijkmatig verspreid over het gebied. Eind jaren negentig waren het middengedeelte van Duin en Kruidberg, delen van Middenduin en Kraansvlak West de deelgebieden met de hoogste dichtheden. In de periode 2003-2004 gold dit wederom voor Kraansvlak West en nu ook voor Lakens. Juist hier zijn op camping De Lakens veel territoria van de Huismus aanwezig. In 2011 springen weer deelgebied Lakens (Huismus) en ook het Schuitemgat en de omgeving van het Kennemermeer er uit als de gebieden met de hoogste dichtheden aan Rode Lijst-soorten.

Europese Rode Lijst

Enkele van de in 2010-2011 vastgestelde soorten die in Nederland niet op de Rode Lijst staan zijn in Europees verband wel op de Rode Lijst. Deze soorten zijn in Tabel 3 als zodanig aangegeven. Het gaat om twaalf soorten (Ooievaar, Krakeend, Tafeleend, Kuifeend, Kievit, Houtsnip, Oeverzwaluw, Gekraagde roodstaart, Fluitskop, Glanskop, Kuifmees en Spreeuw) (VAN BEUSEKOM *ET AL.*, 2005). Ook deze soorten hebben daarom extra aandacht nodig, hoewel ze niet op de nationale Rode Lijst staan.

3.5 Soortbesprekingen

Per vogelsoort wordt hieronder de verspreiding en de ontwikkeling van het aantal broedparen in Nationaal Park Zuid-Kennemerland nader toegelicht. Alle Rode Lijst-soorten worden besproken. Verder zijn alleen die soorten in de soortbespreking opgenomen, waarover bijzonderheden te vermelden zijn.

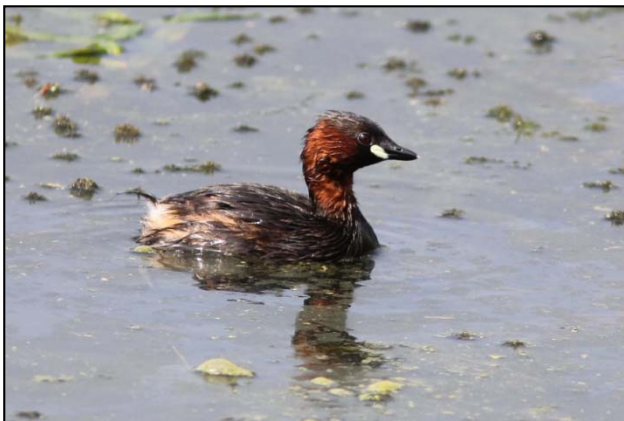
Bij de soortbeschrijvingen worden alleen de gegevens uit de drie inventarisatieperiodes gebruikt. In de tussenliggende jaren kan de situatie anders geweest zijn. Zo hebben in de tussenliggende jaren ook Bontbekplevier en Grauwe klauwier in het gebied gebroed.

Indien relevant wordt in onderstaande soortbesprekingen de ontwikkeling van de broedvogelstand in Nationaal Park Zuid-Kennemerland vergeleken met de landelijke aantalsontwikkeling (www.sovon.nl en BOELE ET AL., 2011) en de ontwikkelingen in met name het duingebied in de Provincie Noord-Holland (SCHARRINGA ET AL., 2010). Ook is gekeken naar de aantalsontwikkeling in NP Zuid-Kennemerland in de periode voordat vlakdekkende broedvogelinventarisaties plaatsvonden (VEENSTRA & GEELHOED, 1997).

In Bijlage 3 is een tabel opgenomen met per soort een indexgetal ten opzichte van 1999 (1999=100) voor NP Zuid-Kennemerland, voor de vastelandsduinen (tot en met 2009) en voor heel Nederland (tot en met 2010). Tevens is de landelijke trend sinds 1990 weergegeven (bron: SOVON).

De beoordeling van de landelijke trend is gebaseerd op die van alle monitoringprojecten die in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring worden uitgevoerd. De trends worden berekend met het programma TRIM. De volgende categorieën worden onderscheiden:

- ♣ sterke toename (++): significante toename van >5% per jaar (minimaal verdubbeling in de stand in 15 jaar tijd)
- ♣ toename (+): significante toename van <5% per jaar
- ♣ stabiel (=): geen significante aantalsverandering

Alleen in Tankgrachten houdt de Dodaars goed stand (Roelof de Beer).

Bij het Vogelmeer zijn in 2011 vier territoria van de Geoorde fuut vastgesteld (Roelof de Beer).

- ♣ matige afname (-): significante afname van <5% per jaar
- ♣ sterke afname (--): significante afname van >5% per jaar (minimaal halvering in de stand in 15 jaar tijd)
- ♣ onzeker (?): geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk (meestal sterke fluctuaties)

Achter elke soort wordt het aantal vastgestelde territoria voor de drie onderzoeksperiodes vermeld in het in alle drie de jaren geïnventariseerde gebied (1996-1999, 2003-2004, 2010-2011) en of het een Rode lijst-soort betreft.

Dodaars (18, 33, 11)

In 2011 werden territoria vastgesteld in het Vogelmeer (3), bij de Tankgrachten in de Heerenduinen (6) en bij de Oosterplas (2). Ten opzichte van de periode 2003-2004 is de soort flink afgenomen. Het toen goed bezette Spartelmeer en de plasjes in Kraansvlak West waren in 2011 verlaten door de Dodaars. Ook bij het Kennemermeer en het Duinmeer konden geen territoria meer worden vastgesteld. In de Oosterplas en het Vogelmeer is het aantal territoria in 2011 een stuk lager dan in 2003-2004. Alleen in de Tankgrachten houdt de soort goed stand. Hier is veel beschutting in de vorm van overhangende takken aanwezig. Er werden nergens jongen gezien.

De afname in NP Zuid-Kennemerland contrasteert met een landelijke toename in dezelfde periode. Wel komt de ontwikkeling van de indexwaarde overeen met die van de vastelandsduinen. Sinds 1990 is landelijke sprake van een matige toename. Mogelijk heeft het relatief lage aantal vastgestelde territoria deels te maken met het droge voorjaar van 2011.

Fuut (13, 15, 10)

Ook de Fuut is afgenomen, zij het in mindere mate dan de Dodaars. Het verspreidingsbeeld is in grote lijnen gelijk gebleven. Alleen in het Kennemermeer en Kraansvlak Oost is de soort verdwenen als broedvogel. Ook landelijk is de Fuut in dezelfde periode afgenomen, zij het in iets mindere mate.

De Grauwe gans is ook in NP Zuid-Kennemerland sterk toegenomen (Frank van Groen).

In elk geval werd in het Cremermeer, het Duinmeer, de Oosterplas en 't Wed met succes gebroed.

Geoorde Fuut (1, 4, 4)

In alle drie de inventarisatieperiodes zijn territoria van de Geoorde fuut vastgesteld in het Vogelmeer. Alleen in 2003 was ook een territorium in het Spartelmeer aanwezig. Met vier territoria in 2011 is de stand gelijk aan 2003.

Tussen 1959-1970 waren vrijwel jaarlijks 1-3 territoria aanwezig. Sinds 1998 wordt weer jaarlijks gebroed, met als maximum zeven territoria in 2007 (GROOT, 2011).

Aalscholver (0, 0, 16)

Alleen in 2011 was een kleine kolonie Aalscholvers aanwezig in het Vogelmeer. Er werden 16 nesten geteld. In 2010 werd voor het eerst gebroed in NP Zuid-Kennemerland (14 nesten) (GROOT, 2011). Net als in andere kolonies in duinmeren langs de Nederlandse kust foerageren de vogels op de Noordzee. De vestiging in NP Zuid Kennemerland past in de landelijke trend (matige toename).

Ooievaar (0, 0, 1)

Bij de Westerhoeve nestelde in 2011 een paar Ooievaars, zonder succes. Er zijn nooit jongen gezien. Rond half mei werd de nestplaats verlaten. Tijdens eerdere inventarisaties werd de soort niet vastgesteld. De vestiging van de soort in Kennemerland sluit aan op de landelijke trend. Na een dieptepunt begin jaren tachtig, toen nog slechts één wild paar in Nederland tot broeden kwam, is de Ooievaar bezig aan een spectaculaire toename. Inmiddels nestelen meer dan 700 paar in Nederland, meer dan ooit in de 20e eeuw zijn vastgesteld.

De Ooievaar staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Knobbelzwaan (2, 9, 5)

De stand van de Knobbelzwaan in NP Zuid Kennemerland schommelt behoorlijk. Met vijf

territoria in 2011 maakt de soort pas op de plaats vergeleken met 2004. In de Bokkedoorns nam de soort af en Middenduyn werd verlaten. Wel was voor het eerst een territorium aanwezig in het Duinmeer.

In de Bokkedoorns en het Vogelmeer werden ook nesten gevonden. Alleen in het Vogelmeer werden jongen gezien.

Grauwe gans (1, 18, 63)

Net als elders in Nederland is de Grauwe gans in NP Zuid-Kennemerland bezig aan een spectaculaire opmars. Ook de landelijke stand is sinds 1990 vervoevoudigd. In 2011 lagen de meeste territoria bij het Spartelmeer, Vogelmeer en in het noordwesten van het gebied. De nesten liggen veelal op eilanden in duinmeren, zoals bij het Vogelmeer. Ondanks de aanwezigheid van de Vos wordt met succes gebroed, zoals in het Duinmeer en het Vogelmeer. De overleving van de jongen is echter zeer laag (mond. meded. R. Luntz). Dit is ook het geval in het infiltratiegebied in de Amsterdamse Waterleiding-duinen (eigen waarnemingen).

Grote Canadese gans (0, 5, 18)

Net als de Grauwe gans neemt recent de Grote Canadese gans snel toe. Ook elders in Nederland neemt de Grote Canadese gans sterk toe. Sinds 1990 is de stand vervoevoudigd.

In 2010-2011 waren zowel meren in het buitenduyn als Duinmeer (1), Cremermeer (1), Vogelmeer (6) en Spartelmeer (1) bezet als meren in de binnenduynrand zoals de Oosterplas (1), het meer in Kraansvlak Oost (3) en de waterpartijen van Elswout (4). Ook deze soort broedt met succes op eilandjes in duinmeren.

Nijlgans (30, 33, 49)

Eind jaren tachtig broedde de Nijlgans al op landgoed Elswout. Nog steeds worden hier de hoogste dichtheden gehaald. In 2010-2011 werden 23 van de 50 territoria gevonden in Elswout/Middenduyn. Leek de groei van het aantal territoria van de eerste op de tweede telronde te stagneren ('slechts' 10% toename), recent is het aantal territoria toch weer sterk gestegen (index 2011 is 163). Ook elders in Nederland neemt de soort sterk toe. Sinds 1990 is de stand ruim verzevoudigd. De recente groei van het aantal territoria komt overeen met de landelijke toename. Van 1999 op 2004 was de landelijke toename veel groter. Dat heeft te maken van de kolonisatie van het agrarische gebied dat in die tijd in Nederland plaatsvond, terwijl de binnenduynrand al in een eerder stadium door de soort bezet was. De index van de vastelandsduinen geeft een stabiele trend weer sinds 1999.

Ook deze soort maakt onder andere gebruik van eilandjes in de duinmeren om te broeden, zoals in het Cremermeer.

Bergeend (7, 12, 7)

Vergeleken met de periode 2003-2004 is het aantal vastgestelde territoria afgenomen. Ook elders in de duinen is deze ontwikkeling te zien. De afname is al sinds de jaren tachtig aan de gang en heeft mogelijk te maken met de toename van de Vos, de afname van het Konijn in het duingebied en de toegenomen verstedelijking van het gebied tussen de duinen en het polderland (JONCKERS IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In 2011 waren alleen territoria aanwezig in het Duinmeer, Cremermeer, Vogelmeer en Kraansvlak West. Er zijn geen pullen waargenomen.

Sinds begin jaren negentig is landelijk sprake van een matige toename.

Krakeend (7, 21, 33)

Net als elders in Nederland is de Krakeend in NP Zuid-Kennemerland bezig aan een gestage opmars. De toename in het nationale park lijkt de laatste jaren iets af te vlakken, terwijl de landelijke toename nog onverminderd doorgaat. Sinds 1990 is de soort in het gebied sterker toegenomen dan elders in de duinen en in Nederland als geheel.

In 2011 werden maar liefst 17 territoria vastgesteld bij het Vogelmeer. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Krakeend vervijfvoudigd. De Krakeend staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Wintertaling (2, 1, 3, Rode Lijst: kwetsbaar)

In 2011 werden drie territoria van de Wintertaling in het Vogelmeer vastgesteld. Na de datumgrens werden alleen enkele mannetjes gezien. Er werden geen aanwijzingen voor een daadwerkelijke broedpoging verkregen.

Ook in eerdere inventarisatieperiodes werd een enkel territorium vastgesteld.

Wilde eend (102, 106, 70)

De Wilde eend komt verspreid voor in vrijwel alle wateren in het gebied. Op enkele plaatsen zijn ook tomen met jongen gezien.

Vergeleken met beide eerdere inventarisatieperiodes is sprake van een afname van ruim 30%. Vooral in Middenduin en de Bokkedoorns werden minder territoria vastgesteld. De recente afname komt overeen met de aantalsontwikkeling in de vastelandsduinen en die in Nederland als geheel in dezelfde periode. Sinds 1990 is in heel Nederland sprake van een matige afname.

Slobeend (3, 4, 3, Rode Lijst: kwetsbaar)

Het recente voorkomen van de Slobeend is beperkt tot het Vogelmeer. In 1999 waren ook een territorium bij het Spartelmeer en twee bij het Kennemermeer aanwezig.

De landelijke stand van de Slobeend is onderhevig aan grote schommelingen. Over het geheel genomen is sinds 1990 sprake van een matige afname.

De Havik is een belangrijke predator in het gebied (Roelof de Beer).

Tafeleend (16, 11, 19)

In 2011 werden onder meer territoria vastgesteld in het Duinmeer (1), het Vogelmeer (12), het Spartelmeer (2) en de Bokkedoorns (4). Alleen in 2004 was een aantal territoria in het Kennemermeer aanwezig. Er werden geen jongen gezien.

De stand van de Tafелеend in het gebied lijkt behoorlijk te schommelen, met een dip in 2004. In dezelfde periode is de landelijke index vrijwel gelijk gebleven. Ook op langere termijn (sinds 1990) is de landelijke trend stabiel. De Tafелеend staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Kuifeend (75, 81, 85)

In 2010-2011 werd een recordaantal van 85 territoria van de Kuifeend vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland. Alleen in de Bokkedoorns werd een vrouwtje met jongen gezien.

Sinds 1996-1999 is het aantal territoria langzaam maar gestaag gestegen. De landelijke toename in dezelfde periode is wat groter geweest. Sinds 1990 is landelijk sprake van een matige toename. Elders in de duinen is de soort afgenomen.

De verspreiding van de territoria over het gebied is in grote lijnen hetzelfde gebleven, met het zwaartepunt in de meren in het buitenduin, vooral in het Spartelmeer en Vogelmeer (46). Kennemermeer, Duinmeer en Cremermeer hebben de laatste jaren aan belang ingeboet.

De Kuifeend staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Wespendief (2, 2, 0)

In 2011 kon geen geldig territorium van deze moeilijk te inventariseren soort worden vastgesteld. Enkele aanvullende waarnemingen binnen de datumgrenzen (via waarneming.nl) van Wespendieven bij Elswout (onder andere een juveniel op 3 augustus) en bij 't Wed (in juni) duiden toch op de aanwezigheid van één of twee territoria in NP Zuid-Kennemerland in 2011.

Tijdens beide eerdere inventarisaties werden steeds twee geldige territoria van de Wespandief vastgesteld.

Havik (11, 14, 15)

In Zuid Kennemerland vond het eerste zekere broedgeval plaats in 1985 (KONING IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In 2011 bereikte de Havik met 15 territoria een recordstand in NP Zuid-Kennemerland. In tegenstelling tot de eerdere inventarisaties werden nu ook in de buurt van het Vogelmeer territoria vastgesteld. De nu afvlakkende toename in het gebied komt niet overeen met de landelijk trend. Na een toename in de jaren '80 en begin jaren '90 is de landelijke stand de afgelopen twee decennia redelijk stabiel. De pas later optredende groei van de populatie in Zuid-Kennemerland heeft mogelijk te maken met de late kolonisatie van het duingebied door de Havik, na het herstel van de populatie volgend op het verbod van schadelijke pesticiden.

Sperwer (10, 3, 1)

De Sperwer is bezig het gebied te verlaten als broedvogel. In 2011 kon slechts één territorium worden vastgesteld in de binnenduintrand. De afname heeft waarschijnlijk te maken met de toename van de Havik. Ook elders in de duinen is de Sperwer afgenomen (KONING IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De afname van de Sperwer in NP Zuid-Kennemerland is veel groter dan de landelijke afname en de afname in andere duingebieden in dezelfde periode. Sinds 1990 is landelijk sprake van een stabiele trend.

Buizerd (25, 25, 21)

Met 22 vastgestelde buizerdterritoria in 2010-2011 is sprake van een lichte afname ten opzichte van eerdere inventarisaties. De landelijke stand is in dezelfde periode nog toegenomen.

Hoewel de stand van de Buizerd in het nationale park redelijk stabiel is, is in dezelfde periode het aantal territoria nog wel flink toegenomen in het Noordhollands Duinreservaat (KONING IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010) en de Schoorlse Duinen (DE BEER & VAN GROEN, 2010). Mogelijk heeft dit te maken met de een

latere kolonisatie van deze gebieden door de Buizerd.

Het verspreidingsbeeld is in vergelijking met 2004 in grote lijnen hetzelfde gebleven.

Torenvalk (5, 2, 0)

In 2010-2011 kon geen enkel territorium van de Torenvalk worden vastgesteld. Wel zijn individuen verspreid over het duin waargenomen. Het verdwijnen van deze soort als broedvogel uit het nationale park heeft mogelijk te maken met de toename van struwelen in het gebied (verminderde beschikbaarheid van muizen) en met de toename van de Havik. De soort is verdwenen in de Amsterdamse Waterleidingduinen (KONING IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010) en ook de index van de vastelandsduinen laat een vrijwel verdwijnen van de Torenvalk zien.

Tot in de jaren negentig hingen er tientallen nestkasten en bollen-manden in Duin en kruidberg en omgeving. Hier broedden in de jaren zeventig hoge aantallen van zowel Torenvalk als Boomvalk. Begin jaren negentig waren de meeste nestkasten vervallen bij gebrek aan onderhoud.

Sinds begin jaren'90 is de landelijke stand van de Torenvalk bijna gehalveerd. De Torenvalk staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Boomvalk (13, 4, 0, Rode Lijst: kwetsbaar)

Ook van de Boomvalk kon in 2010-2011 geen enkel territorium worden vastgesteld. In 1996-1999 waren nog 13 territoria aanwezig. De opkomst van de Havik speelt een belangrijke rol bij deze ontwikkeling. Vooral nesten met jongen worden gepredeerd (KONING IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). Ook elders in de vastelandsduinen is de Boomvalk vrijwel verdwenen als broedvogel. Ook de landelijke trend van de Boomvalk is negatief, met een halvering van de stand sinds 1990.

Omdat de Boomvalk zich laat vestigt en geen bezoeken na 1 juli zijn gedaan is het mogelijk dat een incidenteel laat broedgeval is gemist.

Fazant (28, 2, 1)

De Fazant is bezig uit het gebied te verdwijnen. In veel gebieden in Nederland, vooral gelegen op de zandgronden, is het aantal Fazanten kleiner dan voorheen. ook in de Amsterdamse Waterleidingduinen is de stand van de Fazant gedecimeerd (RUITENBEEK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010) De landelijke trend is dan ook negatief met een afname van zeker 40% sinds 1990. De afname in de duinen is veel groter geweest en heeft onder meer te maken met het niet meer uitzetten van Fazanten en een toename van Vos en Havik (RUITENBEEK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De geconstateerde afname sinds eind jaren negentig kan beschouwd worden als het sluitstuk van deze ontwikkeling.

De Fazant is praktisch uitgestorven als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland (Roelof de Beer).

Waterral (4, 2, 0)

De Waterral is nooit een talrijke broedvogel geweest in NP Zuid-Kennemerland, maar in 2010-2011 kon geen enkel territorium worden vastgesteld. Mogelijk is het droge voorjaar hier mede debet aan. Ook hebben weinig nachtrondes in de juiste tijd plaatsgevonden, hoewel de soort ook wel overdag roept.

Hoewel het om kleine aantallen gaat contrasteert de afname in het gebied met een veel geringere afname in dezelfde periode in de vastelandsduinen en vooral in Nederland als geheel.

Waterhoen (13, 23, 6)

De grote afname van het Waterhoen in het nationale park afname heeft mogelijk te maken met het droge voorjaar in 2011 en de relatief strenge winters van de afgelopen jaren. De landelijke afname in dezelfde periode is gematigder.

Meerkoet (94, 84, 70)

In het hele in 2010-2011 geïnventariseerde gebied werden verspreid over de diverse waterpartijen 74 territoria van de Meerkoet vastgesteld. Hier en daar werden ook nesten gevonden en pullen waargenomen. Sinds de periode 1996-1999 is de soort met ruim 25% afgenomen in het nationale park. In dezelfde periode laat de landelijke index een geringere afname zien. Sinds 1990 is de landelijke trend van de Meerkoet stabiel.

Scholekster (5, 2, 1)

Hoewel de Scholekster de afgelopen twee decennia niet talrijk is geweest in NP Zuid-Kennemerland, was in 2011 alleen een territorium op een gebouw bij de Bokkedoorns aanwezig. Ook in de rest van Nederland is sprake van een flinke afname die onder andere te maken heeft met voedselproblemen in de Waddenzee. In de duinen heeft de soort te maken met predatie van onder andere de Vos. Het broeden op een gebouw bij de Bokkedoorns wijst hier ook al op.

De Houtsnip plant zich met succes voort in het gebied (Roelof de Beer).

Kleine plevier (4, 9, 4)

Alle vastgestelde territoria van deze pioniersoort lagen in 2011 in de buurt van het Vogelmeer. In 2004 was de verspreiding ruimer. Het voorkomen van de Kleine plevier in het gebied heeft te maken met de meestal kortstondige beschikbaarheid van geschikt habitat ten gevolge van de realisatie van natuurontwikkelingsprojecten.

Bontbekplevier (0, 1, 0, Rode Lijst: kwetsbaar)

Alleen in 2004 is ten zuiden van het Kennemermeer een territorium van de Bontbekplevier vastgesteld. Voor deze kwetsbare soort zijn de vestigingskansen hier nu klein door de toegenomen recreatiedruk en het dichtgroeien van pionierbiotoop.

Kievit (14, 27, 20)

De stand van de Kievit in NP Zuid-Kennemerland is onderhevig aan grote schommelingen. In 2011 werden 20 territoria vastgesteld waarvan twee in het Kraansvlak. Hier werden ook pullen gezien. Ook rond het Vogelmeer, Spartelmeer en in het noordwestelijke kustgebied lagen enkele territoria. De soort lijkt het beter te doen dan in andere duingebieden in Noord- en Zuid-Holland.

De landelijke situatie die bepaald wordt door de ontwikkelingen in het agrarisch gebied is minder gunstig. Hier is sprake van een matige afname.

De Kievit staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Houtsnip (35, 13, 25)

Het aantal vastgestelde territoria van de Houtsnip in NP Zuid-Kennemerland fluctueert behoorlijk.

Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat deze vooral in de avondschemer actieve soort moeilijk is te inventariseren. Hierdoor kunnen de verschillen tussen waarnemers relatief groot zijn.

Ook in het noordelijker gelegen Noordhollands duinreservaat fluctueerde de stand. Er werden in 1988, 2000 en 2006/07 respectievelijk 32, 8 en 44 territoria vastgesteld. In heel Noord-Holland is de stand de afgelopen 20 jaar licht toegenomen (MEIJER IN SCHARRINGA ET AL., 2010). In de Schoorlse duinen is de soort echter verdwenen (DE BEER & VAN GROEN, 2010).

Opvallend in NP Zuid-Kennemerland is dat de verspreiding van de territoria in de loop der jaren van de binnenduintrand meer naar het buitenduin is opgeschoven. Mogelijk heeft dit te maken met de toegenomen ouderdom en beslotenheid van de bossen in de binnenduintrand, de toegenomen recreatiedruk hier en het tegelijkertijd geschikter worden van de vegetatie in het middenduin.

Betrouwbare landelijke trendgegevens zijn voor deze soort niet beschikbaar. In de jaren negentig vertoonde de stand van de Houtsnip grote schommelingen maar over het geheel genomen lijkt de

landelijke trend sinds 1990 stabiel te zijn (VAN DIJK *ET AL.*, 2008).

Eénmaal werd nabij het Duinmeer een Houtsnip waargenomen met een jong in zijn poten. Dit is een bekende manier van de soort om de jongen in veiligheid te brengen en tevens bewijs dat de soort zich succesvol voorplant in het gebied.

De Houtsnip staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Zilvermeeuw (17, 4, 5)

In 2011 konden vijf territoria van de Zilvermeeuw worden genoteerd, waarvan twee op een eilandje in de Bokkedoorns en drie op een gebouw bij de camping De Lakens, buiten het bereik van Vossen. Alleen op dit soort plaatsen kunnen meeuwen tegenwoordig nog veilig broeden in het duingebied. Bij de Bokkedoorns werden ook kuikens gezien.

Vergeleken met de vorige inventarisatie is de stand stabiel. Eind jaren negentig werden nog 18 territoria vastgesteld in het gebied, onder meer op een eiland in het Vogelmeer.

Holenduif (85, 65, 37)

In 2010-2011 werden 42 territoria vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland. Net als bij eerdere inventarisatieperiodes kon worden vastgesteld is de verspreiding geconcentreerd in de binnenduinstrand. Ten opzichte van eerdere inventarisaties is sprake van een gestage afname van de stand. De afname (-56%) is veel groter geweest dan de landelijke afname in dezelfde periode (-6%) en de afname in de vastelandsduinen (-25%). Sinds 1990 is de landelijke trend stabiel.

Waarschijnlijk heeft de relatief sterke afname van de Holenduif in het gebied te maken met de toename van de Havik.

Zomertortel (3, 12, 0, Rode Lijst: kwetsbaar)

In 2011 kon geen enkel territorium van de Zomertortel worden vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland.

Hiermee lijkt de soort uitgestorven in het gebied. In 2004 werden in het noordoostelijk deel van het gebied nog twaalf territoria vastgesteld. Ook in het Noordhollands Duinreservaat is de Zomertortel nagenoeg verdwenen als broedvogel (MEIJER IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In het infiltratiegebied van de Amsterdamse Waterleidingduinen werden in 2009 nog twee territoria vastgesteld (DIJKSTRA *ET AL.*, 2009), maar ook hier is de stand sterk achteruitgegaan.

Ook elders in het duingebied en in de rest van Nederland is sprake van een sterke afname. De ineenstorting van de stand heeft tal van redenen die voor een deel hun oorzaak vinden in veranderingen op de trekweg en in het overwinteringsgebied in Afrika (MEIJER IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Halsbandparkiet

In Elswout werd in 2010 voor het eerst een territorium van de Halsbandparkiet vastgesteld in NP Zuid-

De Groene specht heeft zich teruggetrokken in de binnenduinstrandbossen (Roelof de Beer).

Kennemerland. In deelgebied Duinvliet werd een bezette nestholte gevonden (VAN GROEN & LAAN, 2010).

Deze exoot is bezig aan een duidelijk opmars en verspreidt zich vanuit enkele steden, waaronder Haarlem, over de omliggende groengebieden. De aantallen die geteld worden op slaapplekken zijn de laatste jaren duidelijk toegenomen. De grootste populaties bevinden zich in Den Haag en Amsterdam.

Koekoek (49, 30, 42, Rode Lijst: kwetsbaar)

De stand van de Koekoek in het gebied lijkt aan schommelingen onderhevig te zijn. In 2010-2011 was met 42 territoria sprake van een relatief hoge stand. Toch is sprake van een afname van ruim 14% sinds 1996-1999. De landelijke index en meer nog de index van de vastelandsduinen is in dezelfde periode nog meer gedaald. Ten opzichte van eerdere inventarisaties is vooral het aantal territoria in het noordwesten van het gebied toegenomen. Hier is ook een sterke toename van kleine struweelzangvogels opgetreden, geliefde waardvogels van deze broedparasiet. De Koekoek is een lastig te inventariseren soort met een telgebied overschrijdend territorium.

Kerkuil (0, 0, 1, Rode Lijst: kwetsbaar)

Alleen in 2010 is een territorium van de Kerkuil vastgesteld in Elswout. In 2005 is in het aan het nationaal park grenzende Meer en Berg ook een territorium vastgesteld (OOSTERBAAN & VAN STRAATEN, 2005). Landelijk is de soort sterk toegenomen. Sinds 1990 is de landelijke stand van de Kerkuil ongeveer verdriedubbeld.

Bosuil (31, 15, 23)

Het aantal territoria van de Bosuil in NP Zuid-Kennemerland is onderhevig aan schommelingen, met een dip in de periode 2003-2004. De soort komt voornamelijk voor in de bossen in de binnenduinstrand. Sinds de periode 1996-1999 is de stand met ruim 25% afgenomen. De landelijke afname in dezelfde periode is groter geweest. Desondanks is de landelijke trend sinds 1990 stabiel. Na een toename sinds de jaren

vijftig bereikte de stand in het gebied waarschijnlijk z'n piek in de jaren tachtig. Ook elders in de vastelandsduinen is sprake van een grotere afname.

Vooraf jonge Bosuilen worden het slachtoffer van predatie door de Havik. Nestkasten kunnen enige bescherming bieden. Bosuilen kunnen last hebben van concurrentie met Kauwen om nestholtes. De afname van Kauwen in het gebied als gevolg van predatie door Haviken heeft voor de Bosuil goed uitgediend en is de waarschijnlijke oorzaak van de recente toename, net als in de Amsterdamse Waterleidingduinen (KONING IN SCHARRINGA ET AL., 2010). Mogelijk speelt ook het herstel van de konijnenstand een rol.

Ransuil (3, 5, 2, Rode Lijst: kwetsbaar)

In NP Zuid-Kennemerland zijn slechts enkele territoria van de Ransuil vastgesteld. In het verleden kwamen meer Ransuilen voor in de duinen maar door verstruweling en als gevolg daarvan afname van het geschikt open jachtgebied in combinatie met de toename van de sterkere concurrent Bosuil, is de stand afgenomen (KONING IN SCHARRINGA ET AL., 2010). Door de afname van Zwarte kraai en Ekster in het gebied zijn minder nesten van deze soorten voor de Ransuil beschikbaar, hetgeen de lage stand mede kan verklaren.

Opvallend is dat toe- en afname van Bos- en Ransuil elkaars spiegelbeeld zijn, hoewel beide soorten elkaar ruimtelijk vrijwel uitsluiten. De Bosuil is een soort van het beboste duin terwijl de Ransuil in het meer open buitenduyn voorkomt.

Sinds 1990 vertoont de Ransuil een sterk negatieve trend. De afname van de populatie in Nederland bedraagt ruim 70%.

IJsvogel (0, 1, 0)

De IJsvogel is een incidentele broedvogel in het gebied. Alleen in 2003 werd een territorium bij Elswout vastgesteld.

Groene specht (50, 28, 12, Rode Lijst: kwetsbaar)

In het gehele nationale park werden in 2010-2011 nog maar 13 territoria van de Groene specht vastgesteld, voornamelijk in de binnenduynrand. Het aantal

territoria in het gebied neemt gestaag af. Vergeleken met eind jaren negentig is sprake van een afname van 76%. Dit staat in contrast met de bijna verdubbeling van de stand in dezelfde periode in Nederland als geheel. Het middenduyn is nu vrijwel verlaten door deze soort.

In de jaren tachtig werd het aantal territoria in NP Zuid-Kennemerland nog op bijna 100 geschat. Ten opzichte van eerdere decennia was de soort toen sterk toegenomen.

Dit afname in NP Zuid-Kennemerland speelt ook in andere duingebieden, zij het minder dan in NP Zuid-Kennemerland, en is waarschijnlijk het gevolg van verruiging en vergrassing door stikstofdepositie en de daarmee samenhangende achteruitgang van mieren die een belangrijk zijn als voedsel voor de Groene specht. Ook wordt wel predatie door Havik als oorzaak van de achteruitgang genoemd, maar hiervoor zijn geen duidelijke aanwijzingen (ROOBEEK IN SCHARRINGA ET AL., 2010).

Grote bonte specht (155, 169, 254)

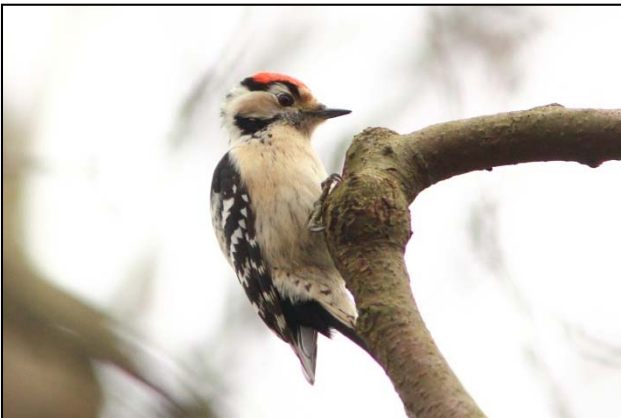
In 2010-2011 werd een recordaantal van 254 territoria van de Grote bonte specht vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland. Vergeleken met beide eerdere inventarisatierondes heeft een versnelde toename plaatsgevonden die mogelijk te maken heeft met het geschikt worden van de bossen in het gebied voor deze soort. De verspreiding van de territoria over het gebied is ongeveer gelijk gebleven. Oude inventarisatiegegevens wijzen er op dat de toename al bezig is sinds de jaren vijftig.

Ook in Nederland als geheel is de Grote bonte specht toegenomen, zij het minder dan in NP Zuid-Kennemerland. In Noord-Holland is de toename echter veel groter geweest. De BMP-index voor bossen laat hier een toename zien met een factor drie sinds 1990. Ook in het Noordhollands Duinreservaat vond een enorme toename plaats, van 104 paar in 1993 naar 317 in 2006-2007 (ROOBEEK IN SCHARRINGA ET AL., 2010). In de Schoorlse duinen was de stand tussen 1993 en 2010 stabiel (DE BEER & VAN GROEN, 2010). In NP Zuid-Kennemerland leek de stand tussen 1999 en 2004 nauwelijks toegenomen. Mogelijk is het aantal voor 2003-2004 te laag en spelen waarnemersinvloeden bij deze soort een rol.

Kleine bonte specht (8, 10, 17)

De Kleine bonte specht neemt gestaag toe in het gebied. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in het noordoosten van het nationale park. In vochtige bossen met veel dood hout, zoals in gebied Tankgrachten bleken roepende mannetjes soms zeer dicht bij elkaar te zitten. De geconstateerde toename komt overeen met de toename in andere duingebieden en iets minder met de landelijke toename in dezelfde periode.

Overigens lijkt de soort eerder in de jaren tachtig en negentig nog talrijker te zijn geweest in het gebied (VEENSTRA & GEELHOED, 1997).

Het zwaartepunt van de verspreiding van de Kleine bonte specht ligt in het noordoosten van het gebied (Roelof de Beer).

Boomleeuwerik (62, 79, 58)

De stand van de Boomleeuwerik in het nationale park is onderhevig aan schommelingen. Na een piek in 2003-2004 was de stand in 2010-2011 vrijwel gelijk aan die van eind jaren negentig. Ook in andere duingebieden is sprake van fluctuaties in de stand, hoewel die kunnen verschillen per duingebied (GROOT IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). Sinds 1999 is de index voor de vastelandsduinen ruim verdubbeld.

De verspreiding over het gebied is in grote lijnen gelijk gebleven en concentreert zich in het middenduin.

Sinds 1990 is de landelijke trend van de Boomleeuwerik matig positief, met vooral in het begin van de jaren negentig een sterke stijging van de populatie. De laatste jaren schommelt de stand op een hoog niveau.

Veldleeuwerik (0, 1, 1, Rode Lijst: gevoelig)

Met slechts één geldig territorium in 2011 (en ook in 2004) is het voorkomen van de Veldleeuwerik in het gebied marginaal te noemen. Sinds de jaren tachtig is de Veldleeuwerik sterk achteruit gegaan in het duin, ook in andere duingebieden zoals het Noordhollands Duinreservaat. De oorzaak moet waarschijnlijk gezocht worden in verruiging (VAN DER LEE IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Oeverzwaluw (0, 2, 2)

Bij het Duinmeer was in 2011 een kleine kolonie van twee paar Oeverzwaluwen aanwezig (med. Ruud Luntz). Tijdens de eerdere inventarisaties werd deze soort niet vastgesteld. Ook in 2009 en 2010 werd hier gebroed.

De Oeverzwaluw staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Boerenzwaluw (0, 5, 2, Rode Lijst: gevoelig)

Alleen aan de randen van het gebied nestelt de Boerenzwaluw bij gebouwen. Het voorkomen is marginaal te noemen. In beide laatste periodes was sprake van slechts enkele territoria.

Na een dip halverwege de jaren negentig is de landelijke stand van de Boerenzwaluw recent weer toegenomen.

Boompieper (222, 210, 215)

De stand van de Boompieper in NP Zuid-Kennemerland is gedurende de onderzoeksperiode opmerkelijk stabiel. Landelijk is sprake van een matige toename sinds 1990. De landelijke index nam met bijna 10% toe terwijl het aantal territoria in het nationale park vrijwel gelijk bleef. Dit duidt erop dat het gebied vol zit. De verspreiding van de Boompieper over het gebied bleef in grote lijnen gelijk en beperkt zich vrijwel tot het middenduin. Naast natte winters in de Sahel lijkt ook begrazing in de duinen gunstig te zijn voor de Boompieper (GROOT IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

De Blauwborst heeft zich stevig gevestigd in het duingebied (Roelof de Beer).

Graspieper (129, 188, 95, Rode Lijst: gevoelig)

Vergeleken met beide eerdere vlakdekkende inventarisaties in het nationale park is de Graspieper duidelijk afgenomen. In het hele in 2010-2011 geïnventariseerde gebied werden slechts 100 territoria vastgesteld. Het zwaartepunt van de verspreiding lag in de zeereep van het noordwesten van het gebied. Tijdens eerder inventarisaties was de verspreiding ruimer en lagen, veel meer dan in 2010-2011, ook territoria in het middenduin. De afname in het gebied is groter geweest dan de afname in andere duingebieden en de landelijke afname in dezelfde periode. Vanaf de jaren vijftig is de soort vrijwel voortdurend toegenomen in het nationale park (VEENSTRA & GEELHOED, 1997).

Waarschijnlijk heeft vergrassing van het duin, die met name vanaf de jaren '90 plaatsvond, de Graspieper goed gedaan. Vooral in het Noordhollands Duinreservaat is de stand sindsdien sterk toegenomen (GEELHOED IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

De oorzaak van de recente afname in NP Zuid-Kennemerland kan te maken hebben met verstruwing, het uitvoeren van natuurontwikkelingsprojecten en wellicht toegenomen begrazing. Ook de recente afname in het infiltratiegebied in de Amsterdamse Waterleidingduinen wordt geweten aan toename van struweel (DIJKSTRA *ET AL.*, 2009).

Nachtegaal (763, 571, 719, Rode Lijst: kwetsbaar)

Met 724 vastgestelde territoria in 2010-2011 is de Nachtegaal na de Grasmus de talrijkste geïnventariseerde soort in NP Zuid-Kennemerland. Een vergelijking met de eerdere inventarisatieperiodes laat zien dat de stand enigszins schommelt. Vergeleken met begin jaren negentig is sprake van een geringe afname. De landelijke afname in dezelfde periode is wat groter geweest. Sinds 1990 is de landelijke trend echter stabiel. In de jaren tachtig heeft een enorme groei plaatsgevonden in het gebied. De stand is toen ongeveer verdubbeld als gevolg van toename van struweel (VEENSTRA & GEELHOED, 1997). In het Noordhollands Duinreservaat is de Nachtegaal recent

nog flink toegenomen, tussen 1993 en 2006-2007 verdubbelde de stand hier ruim (KIVIT IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010), terwijl de soort in de Schoorlse duinen vrijwel niet voorkomt (DE BEER & VAN GROEN, 2010).

De verspreiding van de Nachtegaal over het gebied in de drie inventarisatieperiodes is in grote lijnen hetzelfde gebleven.

Blauwborst (0, 18, 34)

De Blauwborst is een nieuwkomer in het nationale park. Eind jaren negentig ontbrak de soort nog als broedvogel. In 2003-2004 werden 21 territoria vastgesteld. Sindsdien is de stand nog ongeveer verdubbeld. Ook in de rest van Nederland zit de Blauwborst in de lift. Sinds 1990 is ook de landelijke populatie van de Blauwborst ongeveer verdubbeld. Ook in enkele andere duingebieden is de soort sterk toegenomen zoals in de Schoorlse duinen (DE BEER & VAN GROEN, 2010). De trend in de vastelandsduinen laat recent echter een afname zien, mogelijk als gevolg van de negatieve relatie met begrazing in de duinen die is vastgesteld (VAN OOSTEN *ET AL.*, 2012, *IN PREP.*).

De territoria van de Blauwborst in het nationale park liggen voornamelijk in het zeeduin. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in het noordwesten van het gebied, vooral het gebied rond het Kennemermeer is zeer geschikt (geworden). Hier ligt in ruime mate vochtig (wilg)struweel dat traditioneel bekend staat als leefgebied voor de soort. Opvallend is dat de soort in het buitenduin zich echter ook in relatief droog struweel blijkt te vestigen wat tot een extra toename heeft geleid.

Gekraagde roodstaart (171, 109, 215)

De stand van de Gekraagde roodstaart is onderhevig aan grote schommelingen in het nationale park. In 2003-2004 was sprake van een flinke dip. In 2010-2011 zijn 215 territoria vastgesteld. Deze relatief hoge stand komt ongeveer overeen met wat in de jaren vijftig, zestig en tachtig gebruikelijk was. In de jaren zeventig was eveneens sprake van een flinke dip in het aantal Gekraagde roodstaarten in het gebied. Ook in de Schoorlse duinen fluctueerde de stand en bereikte een

dieptepunt in 2000 (DE BEER & VAN GROEN, 2010). Ook midden jaren tachtig was hier sprake van een lage stand (DIJKSEN IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Naast een geschikte vegetatiestructuur spelen ook de omstandigheden in het overwinteringsgebied in de struikzone in de Sahel een grote rol bij de populatieontwikkeling. In het Noordhollands Duinreservaat liggen de meeste territoria aan bosranden (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

De toename met 25% in NP Zuid-Kennemerland tussen 1996-1999 en 2010-2011 komt niet overeen met de aantalsontwikkeling in andere duingebieden (-45%) en de rest van Nederland (-7%).

De verspreiding in NP Zuid-Kennemerland is in de drie onderzochte periodes in grote lijnen gelijk gebleven en beperkt zich vrijwel tot het middenduin.

De Gekraagde roodstaart niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Roodborsttapuit (188, 187, 188)

De stand van de Roodborsttapuit is opmerkelijk stabiel. De verspreiding bleef in grote lijnen gelijk, hoewel in 2011 geen territoria bij het Kennemermeer werden gevonden. Dit was wel het geval in 1994. De stabiele stand in het nationale park komt niet overeen met de sterke groei van het aantal broedparen in de rest van Nederland. In dezelfde periode nam de landelijke stand met ruim 200% toe en sinds 1990 is de landelijke populatie ruim verviervoudigd. De groei van de populatie in NP Zuid-Kennemerland deed zich al eerder voor en vond vooral plaats in de jaren tachtig en negentig, tegelijk met de afname van het Paapje (VEENSTRA & GEELHOED, 1997).

De indexcijfers in andere duingebieden laten recent een afname zien (-37%). In een landelijk onderzoek lijkt een positieve relatie met begrazing te bestaan. In het Noordhollands Duinreservaat nam de soort spectaculair toe tot het jaar 2000 (247 territoria). In 2007 bleek de stand hier afgenomen tot 150 territoria (DIJKSEN IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In de Schoorlse duinen nam de stand toe van enkele in de jaren zestig via 40 in 1993 tot 108 in 2010 (DE BEER & VAN GROEN, 2010).

Zanglijster (161, 198, 147)

In 2010-2011 zijn 158 territoria van de Zanglijster vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland. In 2003-2004 was sprake van een relatief hoge stand. Ook elders fluctueerde de stand van de Zanglijster, zoals in het Noordhollands Duinreservaat tussen 1993 en 2007 (DIJKSEN IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Op de langere termijn laat de Zanglijster in NP Zuid-Kennemerland een toename zien vanaf de jaren vijftig tot een piek in de jaren tachtig waarna een afname inzette (VEENSTRA & GEELHOED, 1997).

In NP Zuid-Kennemerland is de Zanglijster met 9% afgenomen tussen de 1^e en 3^e inventarisatieperiode, terwijl de soort in andere duingebieden een toename

In 2011 bereikte de Gekraagde roodstaart een relatief hoge stand (Roelof de Beer).

van 74% laat zien tot en met 2009. Landelijk is sprake van een toename van 18%.

Vergeleken met de inventarisaties in 1996-1999 en 2003-2004 is de verspreiding in het nationale park dunner geworden, vooral in de binnenduinrand. In het voorheen maar matig bezette middenduin en buitenduin liggen tegenwoordig meer territoria dan in het verleden. Deze laatste ontwikkeling heeft waarschijnlijk te maken met de toename van bomen en struiken in dit gebied.

Grote lijster (7, 11, 5)

De stand van de Grote lijster schommelt op een laag niveau. In 2010-2011 werden vijf territoria vastgesteld. Vergeleken met de eerste inventarisatieperiode is sprake van een afname. De afname is veel kleiner dan de landelijke afname in dezelfde periode, maar het gaat maar om een klein aantal territoria. De afname in het nationale park is al zeker sinds de jaren vijftig aan de gang, toen het aantal nog werd geschat op meer dan 50 territoria. Sinds de jaren zeventig schommelt de stand op een laag niveau (VEENSTRA & GEELHOED, 1997). Ook elders in de duinen is de Grote lijster afgenomen (VAN DER LEE IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

In de Schoorlse duinen nam de stand recent echter toe, van 3 in 1993, via 5 in 2000 tot 12 in 2010 (DE BEER & VAN GROEN, 2010).

Sinds 1990 laat de landelijke index een matige afname zien.

Sprinkhaanzanger (121, 194, 161)

Met 162 territoria in 2011 maakt de Sprinkhaanzanger pas op de plaats vergeleken met de periode 2003-2004. De verspreiding over het gebied is in de drie onderzochte periodes vergelijkbaar, met het zwaartepunt in het middenduin en buitenduin. De toename sinds 1996-1999 komt ongeveer overeen met de landelijke toename. Ook op langere termijn schommelt het aantal Sprinkhaanzangers in het gebied, met een piek in de jaren tachtig. In de jaren zeventig bereikte de stand een dieptepunt als gevolg van droogte in de Sahel (VEENSTRA & GEELHOED, 1997). In de Amsterdamse Waterleidingduinen is de stand stabiel en in het Noordhollands Duinreservaat is de soort sterk toegenomen (GEELHOED IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). Vergeleken met andere vastelandsduinen doet de Sprinkhaanzanger het goed in het nationale park.

Rietzanger (4, 5, 9)

Niet als in de rest van Nederland is de Rietzanger ook in NP Zuid-Kennemerland toegenomen. Met negen territoria in 2011 is het voorkomen echter marginaal te noemen. De verspreiding wisselt nogal. Eind jaren negentig lagen twee van de vier territoria in het Kraansvlak Oost. In 2004 waren het Vogelmeer en het Kennemermeer favoriet terwijl in 2011 de territoria van de Rietzanger zich uitsluitend in Kraansvlak West en in de omgeving van het Kennemermeer bevonden.

Bosrietzanger (19, 16, 19)

De stand van de Bosrietzanger is met een kleine twintig territoria opmerkelijk stabiel te noemen in NP Zuid-Kennemerland. De verspreiding in het gebied was wel aan grote veranderingen onderhevig. Bevond in 2003-2004 de grootste concentratie zich rond het Kennemermeer, in 2011 was het Kraansvlak West favoriet. De beschikbaarheid van geschikt habitat, ruigtevegetaties, is hierbij sturend. Ook de landelijke populatieontwikkeling is zeer stabiel.

Kleine karekiet (43, 59, 60)

Met 60 territoria in 2010-2011 is de stand van de Kleine karekiet vrijwel gelijk aan 2003-2004 (59 territoria). Eind jaren negentig was de stand duidelijk lager. De soort broedde toen nog niet in de omgeving van het Kennemermeer, terwijl hier na een sterke toename van de rietvegetatie in 2011 juist veel territoria werden vastgesteld. Rond het Vogelmeer en Spartelmeer is het aantal territoria afgenomen, waarschijnlijk door het instellen van begrazing in combinatie met natuurontwikkeling en vernatting in dit gebied, waardoor de rietvegetatie afnam.

Sinds 1990 is de landelijke stand van de Kleine karekiet stabiel. De toename in de onderzoeksperiode is groter geweest dan de landelijke toename. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het beschikbaar komen van voldoende geschikt biotoop voor deze soort.

Spotvogel (0, 0, 3, Rode Lijst: gevoelig)

Met drie territoria is de Spotvogel in 2011 voor het eerst vastgesteld voor het gebied. Het voorkeursbiotoop van de Spotvogel, bestaande uit jonge boomgroepen met daarom heen flink wat struiken, is door de verbossing in NP Zuid-Kennemerland in de buitenduinen nu hier en daar aanwezig.

In Nederland als geheel is sprake van een matige afname, terwijl de stand in Noord-Holland redelijk stabiel is.

Braamsluiper (173, 166, 194)

Met 194 territoria bereikte de Braamsluiper, dankzij de verstruiking, een recordstand in het gebied. Ook in het Noordhollands Duinreservaat is de Braamsluiper recent toegenomen (GEELHOED IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

De verspreiding in het nationale park bleef in grote lijnen gelijk. Alleen in het noordwesten, in de omgeving van het Kennemermeer, is de dichtheid behoorlijk toegenomen. De toename in NP Zuid-Kennemerland (12% in de periode 1996-2011) is iets minder dan de landelijke toename in dezelfde periode (18%). Op langere termijn (sinds 1990) is landelijk sprake van een matige afname. In andere duingebieden in Noord- en Zuid-Holland is de soort recent afgenomen.

Sinds de jaren '50 is de Zwartkop gestaag toegenomen in NP Zuid-Kennemerland (Roelof de Beer).

Grasmus (1067, 1148, 1385)

Met 1393 territoria, ruim 21% van alle vastgestelde territoria, is de Grasmus de talrijkste geïnvventariseerde broedvogel van NP Zuid-Kennemerland. Vergeleken met eerdere inventarisaties is de stand nog toegenomen. De verspreiding over het gebied is in grote lijnen gelijk gebleven maar de dichtheid in het buitenduin is hoger geworden.

De toename van bijna 30% in de onderzoeksperiode komt ongeveer overeen met de landelijke toename in dezelfde periode. De landelijke toename heeft voor een groot deel te maken met nattere omstandigheden in de winterkwartieren in de Sahel van de laatste jaren. Elders in de vastelandsduinen is recent sprake van een afname.

Na een zeer lage stand in de jaren '70 (droogte in de Sahel) is landelijk sprake van een matige toename sinds 1990.

Tuinfluitier (85, 74, 110)

Met 114 territoria in 2010-2011 bereikte ook deze zanger een recordstand in het gebied. De toename van 29% in de onderzoeksperiode is veel groter dan landelijke toename in dezelfde periode (5%). In 2003-2004 werden relatief weinig territoria vastgesteld. De soort moet het hebben van bos- en struweelvorming op de meer vochtige plaatsen in het gebied.

De meeste territoria bevinden zich in Duin en Kruidberg, de omgeving van het Kennemermeer, Middenduin en het westen van Koningshof. De toename heeft zich met name hier gemanifesteerd.

In het Noordhollands Duinreservaat nam de stand ook toe maar was tevens sprake van grote fluctuaties (DIJKSEN IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Zwartkop (361, 384, 598)

Met 627 vastgestelde territoria in 2010-2011 bereikt ook de Zwartkop een absolute recordstand in het gebied. Sinds de jaren '50 is de soort gestaag toegenomen in NP Zuid-Kennemerland (VEENSTRA & GEELHOED, 1997). Ook in het Noordhollands Duinreservaat nam de stand van de Zwartkop sterk toe. Dit wordt hier toegeschreven aan de opslag van

loofhout in naaldbossen (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In NP Zuid-Kennemerland speelt dit minder en heeft de toename mogelijk te maken met de voortgaande verbossing van het gebied, naast de algehele landelijke toename (66% in NP Zuid-Kennemerland in de onderzoeksperiode versus 40% toename landelijk). Elders in het duingebied is de Zwartkop minder toegenomen.

De Zwartkop komt nu veel meer verspreid voor dan bij de eerdere inventarisatierondes het geval was. De dichtheid is met name toegenomen in het westelijke deel van Koningshof en het middenduin. In het noordwesten van het gebied komt de soort voor in- en rond kleine loofbosjes, rond het Kennemermeer en in hogere struikopslag en ondergroei van ondermeer Amerikaanse vogelkers. De soort ontbreekt in doornig struweel.

Fluiter (11, 9, 10)

Hoewel de Fluiter bekend staat om sterke aantal-fluctuaties is het aantal territoria van deze in NP Zuid-Kennemerland schaarse soort opmerkelijk stabiel. Met name Koningshof is een deelgebied waar relatief vaak territoria zijn vastgesteld (5 in 1996-1999 en 4 in 2011). De sterke landelijke toename in de onderzoeksperiode (indexwaarde 375) heeft helaas niet in het onderzoeksgebied plaatsgevonden. De elf territoria in 2011 vormen een substantieel deel van de naar schatting 60-80 broedpaar grote en, landelijk gezien, marginale Noordhollandse populatie (GEELHOED IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Sinds 1990 is overigens landelijk sprake van een matige afname. De Fluiter staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Goudhaan (27, 44, 26)

De fluctuerende stand van de Goudhaan in het gebied valt ook in de landelijke indexcijfers terug te vinden. Het voorkomen van strenge winters kan de stand negatief beïnvloeden (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Over de gehele onderzoeksperiode genomen komt de vrijwel stabiele stand in NP Zuid-Kennemerland niet overeen met de landelijke afname van 23% in dezelfde periode.

De verspreiding in het gebied is in grote lijnen gelijk gebleven. Alleen in 2004 kwam de soort hier en daar voor in het middenduin. Omdat de zang van deze vogel zeer hoog en zacht is, kan zij makkelijk worden gemist.

Vuurgoudhaan (0, 0, 2)

In 2010 werden twee territoria van de Vuurgoudhaan vastgesteld, één in Slingerduin in het noordoosten van het gebied en één in Elswout. De soort broedt in kleine aantallen in de binnenduinstrand van Noord- en Zuid-Kennemerland, overigens nog niet zo lang, want het eerste broedgeval werd pas in 1971 Aerdenhout gevonden (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De soort werd

in beide eerdere inventarisatieperiodes niet vastgesteld in het gebied.

Grauwe vliegenvanger (59, 31, 27, Rode Lijst: gevoelig)

In 2010-2011 werden 28 territoria vastgesteld. De soort nam in de onderzoeksperiode gestaag af (54%), een afname die veel groter is geweest dan de landelijke afname in dezelfde periode (3%). Ook in het Noordhollands Duinreservaat is de stand veel sterker gedaald dan landelijk (KUIPER IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De index van de vastelandsduinen laat recent echter weer een toename zien.

Sinds 1990 laat de landelijke index een matige afname zien. Mogelijk spelen de voedselsituatie en de omstandigheden in de Afrikaanse overwinteringsgebieden een rol bij de achteruitgang.

Baardman (0, 1, 2)

Alleen bij het Kennemermeer zijn territoria van deze aan rietmoerassen gebonden soort gevonden, één in 1999 en twee in 2011. Ook elders langs de Noord-Hollandse kust komt de soort hier en daar voor, zoals in het Zwanenwater en op Texel (VAN DER HUT IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Staartmees (86, 84, 84)

De stand van de Staartmees in NP Zuid-Kennemerland is opmerkelijk stabiel, net als die in andere duingebieden. Ook de verspreiding is in grote lijnen hetzelfde gebleven. De dichtheid in het noordwesten van het gebied is iets groter geworden, ten koste van het centrale deel. De soort heeft blijkbaar niet weten te profiteren van toename van struweel in het gebied.

Landelijk is sprake van een matige afname sinds 1990. In de onderzoeksperiode laat de landelijke index een toename zien.

Glanskop (117, 179, 112)

Het aantal Glanskoppen in het gebied is aan grote schommelingen onderhevig, met een piek in 2003-2004. Na een toename in de jaren zeventig en tachtig is sinds 1990 landelijk sprake van een stabiele trend. In Noord-Holland is de toename nog doorgegaan zoals in het Noordhollands Duinreservaat (JONKERS IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De index van de vastelandsduinen laat een verdubbeling zien sinds 1999. De toename heeft zich, tegen de verwachting in, niet voortgezet in NP Zuid-Kennemerland.

De verspreiding in het nationale park is in grote lijnen hetzelfde gebleven, al heeft ten opzichte van de eerste inventarisatie een uitbreiding naar het middenduin plaatsgevonden.

Kuifmees (44, 56, 40)

De stand van de aan naalddhout gebonden Kuifmees lijkt in NP Zuid-Kennemerland aan schommelingen onderhevig te zijn. De landelijke indexcijfers laten hetzelfde patroon zien als in het nationale park, maar

De Zwarte mees broedt in klein aantal in het gebied (Roelof de Beer).

hier doet de soort het wel duidelijk beter. Elders in de Noordhollandse duinen heeft de soort zich uitgebreid (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). Sinds 1990 is landelijk sprake van een matige afname.

De verspreiding in het gebied is in grote lijnen hetzelfde gebleven in de onderzoeksperiode.

De Kuifmees staat niet op de Nederlandse Rode Lijst maar wel op de Europese Rode Lijst.

Zwarte mees (12, 33, 15)

Net als bij Glanskop en Kuifmees was ook de stand van de Zwarte mees in de periode 2003-2004 het hoogst. Hoewel de soort het hier beter doet dan in de rest van Nederland gaat het in NP Zuid-Kennemerland maar om een klein aantal territoria. Bij lage dichtheden wordt ook de trefkans lager omdat de vogels minder gestimuleerd worden door de burens om te zingen. Hierdoor kunnen de verschillen tussen jaren met veel en weinig territoria groter lijken dan ze in werkelijkheid zijn.

De verspreiding in het gebied in de verschillende inventarisatieperiodes wisselt nogal. In 2011 leek de soort in Koningshof bijna verdwenen (één territorium, ten opzichte van negen in 2004 en vijf in 1996-1999).

Boomklever (47, 75, 111)

De toename van het aantal territoria in NP Zuid-Kennemerland tussen 1996-1999 en 2010-2011 is niet gepaard gegaan met een areaaluitbreiding maar met een toename van de dichtheden. Het voorkomen is vrijwel beperkt tot de binnenduinstrand. Hoewel ook de landelijke stand gestaag toeneemt (matige toename sinds 1990) zijn de landelijke indexcijfers veel minder hard gestegen in de onderzoeksperiode dan in NP Zuid-Kennemerland. Het ouder worden van de binnenduinstrandbossen is een gunstige factor voor de Boomklever. Opvallend is dat geen uitbreiding in het middenduin heeft plaatsgevonden.

Boomkruiper (205, 188, 200)

Uit de vastgestelde aantallen van de drie inventarisatieperiodes in NP Zuid-Kennemerland valt op te maken dat de stand van de Boomkruiper er ongeveer stabiel

is. Dit moet worden gezien tegen de achtergrond van een sterke groei van de populatie in NP Zuid-Kennemerland in de jaren '70 en '80 (VEENSTRA & GEELHOED, 1997). Ook in het Noordhollands Duinreservaat bereikte de stand rond de eeuwwisseling zijn top (280 territoria in het jaar 2000) (GEELHOED IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). In de onderzoeksperiode laten de landelijke indexcijfers een toename zien van 31%. Sinds 1990 is landelijk sprake van een matige toename. Ook elders in de vastelandsduinen is de soort toegenomen.

Wielewaal (5, 1, 2, Rode Lijst: kwetsbaar)

De Wielewaal is een schaarse broedvogel in NP Zuid-Kennemerland. In 2011 werden alleen in het centrale deel van het gebied twee territoria vastgesteld. Werden in de jaren '90 nog vijf territoria vastgesteld, in 2003-2004 ging het slechts om één territorium. In het Noordhollands Duinreservaat is de soort sinds de jaren '90 sterk afgenomen (ZOMERDIJK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De afname komt ook overeen met die in andere duingebieden.

De landelijke trend van deze Rode Lijst-soort is eveneens negatief, met een matige afname sinds 1990.

Gaai (ng, 105, 115)

Vergeleken met de vorige inventarisatieperiode in 2003-2004 is de Gaai licht toegenomen in het gebied. Eind jaren '90 werd de soort nog niet geteld. Ook elders in Nederland is de stand toegenomen. Het ouder worden van de bossen zou de soort in de kaart moeten spelen. Daarentegen kan de aanwezigheid van de Havik negatief uitwerken.

Uit de verspreidingsgegevens blijkt dat een areaaluitbreiding in het noordwestelijk deel heeft plaatsgevonden en nu van grotere dichtheden sprake is in het noordoostelijk deel. Ook in het Noordhollands Duinreservaat werd een verschuiving van bosgebieden naar struwelen in bosjes in meer open duingebieden geconstateerd, hoewel de soort daar wel recent is afgenomen (RUITENBEEK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Ekster (118, 74, 33)

De stand van de Ekster laat een gestage afname zien in de onderzoeksperiode, net als in andere duingebieden. De afname van 72% contrasteert met de geringe landelijke toename in dezelfde periode (3%). Predatie door Havik zou hiervan de oorzaak kunnen zijn. In het Noordhollands Duinreservaat is geconstateerd dat Eksters om deze predatie te ontlopen nu veel later hun nesten bouwen dan voorheen (RUITENBEEK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

De verspreiding in het gebied is behoorlijk veranderd. Ten opzichte van beide eerdere inventarisatieperiodes is het voorkomen nu vrijwel beperkt tot het westelijk deel van het gebied, met het zwaartepunt bij Zandvoort en het noordwesten bij IJmuiden. Het middenduin en binnenduin zijn zo goed als verlaten.

Kauw (ng, 52, 10)

Vergeleken met 2003-2004 heeft een enorme afname van het aantal Kauwen plaatsgevonden (81%). Eind jaren negentig is de Kauw niet geteld. De landelijke index laat een stabiele trend zien, in de onderzoeksperiode is sprake van een toename van 10%.

Tot in de jaren tachtig maakten Kauwen in de hollands duinen ook gebruik van konijnenholten om in te broeden. Door de komst van de Vos is hieraan een einde gemaakt (RUITENBEEK IN SCHARRINGA *ET AL.*, 2010). De opkomst van de Havik is waarschijnlijk de oorzaak dat ook in de binnenduinrandbossen de Kauw een gevoelige veer heeft moeten laten (SCHARRINGA *ET AL.*, 2010).

Zwarte kraai (144, 103, 59)

Gedurende de onderzoeksperiode liep het aantal territoria met 59% terug terwijl de landelijke stand en de stand in andere duingebieden in dezelfde periode vrijwel stabiel was.

Hoewel de Zwarte kraai nog in het hele gebied voorkomt is de dichtheid aanzienlijk afgenomen. Oorzaak voor de afname is ook hier waarschijnlijk predatie door Haviken. Ook in andere duingebieden is de Zwarte kraai recent afgenomen, zoals in de Schoorlse duinen, van 59 territoria in 1993 naar 19 in 2010 (DE BEER & VAN GROEN, 2010).

Spreeuw (ng, 7, 13)

De Spreeuw is een schaarse broedvogel in het gebied en werd eind jaren negentig niet geïnventariseerd. In 2003-2004 werden slechts zeven territoria vastgesteld, in 2010-2011 ging het om dertien territoria. De meeste territoria bevonden zich in een instortend bos met veel spechtenholten.

Huismus (ng, 31, 80, Rode Lijst: gevoelig)

Het voorkomen van de Huismus in NP Zuid-Kennemerland beperkt zich tot het zuidwesten van het gebied. Met name op camping De Lakens bevonden zich veel territoria.

Ten opzichte van 2004 is het aantal territoria ruim

De Kneu is duidelijk afgenomen in NP Zuid-Kennemerland (Roelof de Beer).

verdubbeld in het nationale park, terwijl landelijk sprake is geweest van een afname. Eind jaren negentig is de Huismus niet geteld.

Groenling (12, 4, 20)

Het voorkomen van de Groenling beperkt zich vrijwel tot de binnenduinrand. Hier is het aantal territoria duidelijk toegenomen, conform de landelijke trend. Elders in het duingebied is sprake van een sterke afname.

Putter (5, 31, 47)

De stand van de Putter is sterk toegenomen in de onderzoeksperiode, net als elders in Noord-Holland. De soort is tegenwoordig aanwezig in vrijwel alle gebiedsdelen. De toename in NP Zuid-Kennemerland is veel groter geweest dan de ook al forse landelijke toename in dezelfde periode en contrasteert met de lage indexwaardes van de vastelandsduinen. Ook sinds 1990 laat de landelijke BMP-index een sterke toename zien (meer dan 5% groei per jaar).

Kneu (246, 232, 163, Rode Lijst: gevoelig)

De stand van de Kneu laat een duidelijke en versnelde afname zien gedurende de onderzoeksperiode. De verspreiding in het gebied is niet wezenlijk veranderd, wel is de dichtheid nu duidelijk lager. De afname in de onderzoeksperiode (-34%) komt overeen met die in andere duingebieden (-41%) maar contrasteert met de landelijke toename in dezelfde periode (10%).

Sinds midden jaren zeventig neem de Kneu overal in het Nederlandse duingebied af, hoewel in NP Zuid-Kennemerland de soort tussen 1970 en 1990 is toegenomen (GROOT IN SCHARRINGA ET AL., 2010). Ook in het infiltratiegebied van de Amsterdamse Waterleidingduinen is de Kneu recent afgenomen (DIJKSTRA ET AL., 2009).

Mogelijk heeft de recente afname in NP Zuid-Kennemerland te maken met toename van struweel waardoor minder foerageergebied aanwezig is. Mogelijk is er ook een negatieve relatie met begrazing zoals in Meijendel het geval lijkt te zijn (SCHARRINGA ET AL., 2010).

De Appelvink is een succesvolle soort in NP Zuid-Kennemerland (Roelof de Beer).

Overigens is sinds 1990 de landelijke stand van deze Rode Lijst-soort met zestig procent gedaald.

Goudvink (56, 68, 46)

De stand van de Goudvink in NP Zuid-Kennemerland lijkt onderhevig te zijn aan schommelingen. Vergelijken met 1999 is de soort duidelijk toegenomen in het noordwesten van het gebied. De relatie met de ontwikkeling van de stand van de Sperwer die voor het Noordhollands Duinreservaat wel wordt gemaakt (ZOMERDIJK IN SCHARRINGA ET AL., 2010) is voor NP Zuid-Kennemerland in elk geval recent niet van toepassing. Wel kan hiermee de toename tussen 1999 en 2004 worden verklaard (een periode waarin de Sperwer duidelijk afnam). De recente afname moet een andere, vooralsnog onbekende, oorzaak hebben. Mogelijk is sprake van een waarnemerseffect. Het is een lastig te inventariseren soort met een zachte zang.

De afname in de onderzoeksperiode (-17,9%) is kleiner dan die in andere duingebieden (-43%) maar contrasteert met de toename van het landelijke indexcijfer voor dezelfde periode (22,9%).

Appelvink (2, 23, 55)

Gedurende de onderzoeksperiode heeft de Appelvink de binnenduinrand gekoloniseerd. Werden in 1999 nog maar twee territoria vastgesteld, in 2010-2011 ging het om 55 territoria in het alle drie de jaren geïnventariseerde gebied. Ook elders in Noord-Holland is de soort sterk toegenomen (RUITENBEEK IN SCHARRINGA ET AL., 2010). In latere telronden werden in het binnenduin en het middenduin regelmatig groepjes Appelvinken gezien met grote vliegvlugge jongen die nog bedelden bij de ouders.

De toename in Noord-Holland staat tegenover een landelijk stabiele stand.

Rietgors (36, 60, 45)

Het aantal vastgestelde territoria van de Rietgors is onderhevig aan schommelingen. De territoria liggen vooral in de kuststrook. In het centrale deel hiervan is de soort recent duidelijk afgenomen. Mogelijk is hierdoor het invoeren van begrazing minder geschikt biotoop verdwenen rond het Spartelmeer en Vogelmeer.

Net als in NP Zuid-kennemerland is in het Noordhollands Duinreservaat de Rietgors flink toegenomen door verhoogde waterstanden en natuurontwikkeling (JONKERS IN SCHARRINGA ET AL., 2010).

Over de gehele onderzoeksperiode genomen laat de stand een toename zien van 25%. Deze toename komt ongeveer overeen met de landelijke toename in dezelfde periode (22%). Sinds 1990 is landelijk sprake van een matige toename.

3.6 Soortgroepen

Door de vogelbevolking op te delen in groepen van soorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan hun leefmilieu is het verband tussen de aanwezige broedvogelbevolking en terreinkenmerken beter herkenbaar. In SIERDSEMA (1995) worden de ecologische hoofdgroepen verder onderverdeeld in ecologische groepen op grond van het biotoop waarin de verschillende soorten leven. Voor enkele van deze ecologische groepen waarvan een groot aantal vertegenwoordigers voorkomen als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland zijn per soortgroep dichtheidskaarten gemaakt van alle vastgestelde territoria per periode.

Het gaat om de volgende groepen met tussen haakjes het desbetreffende biotoop en de relevante soorten in NP Zuid-Kennemerland:

- ♣ Kuifeend-groep (voedselrijk, open water (met of zonder waterplanten): Fuut, Knobbelzwaan, Grote Canadese gans, Nijlgans, Bergeend, Mandarijneend, Wilde eend, Kuifeend en Meerkoet).
- ♣ Havik-groep (roofvogels van bossen: Buizerd, Havik, Sperwer en Wespandief).
- ♣ Grote bonte specht-groep (oud opgaand bos, dood hout (holenbroeders): Groene specht, Grote bonte specht, Gekraagde roodstaart, Boomkruiper en Spreeuw).
- ♣ Winterkoning-groep (jong bos, struiklaag in bossen: Fazant, Zomertortel, Zanglijster, Zwartkop, Matkop, Staartmees en Goudvink).
- ♣ Grasmus-groep (struwelen, opslag en zeer jong bos, bosranden met struiken: Nachtegaal, Roodborsttapuit, Bosrietzanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter en Kneu).
- ♣ Boomklever-groep (zwaar loofhout (holenbroe-

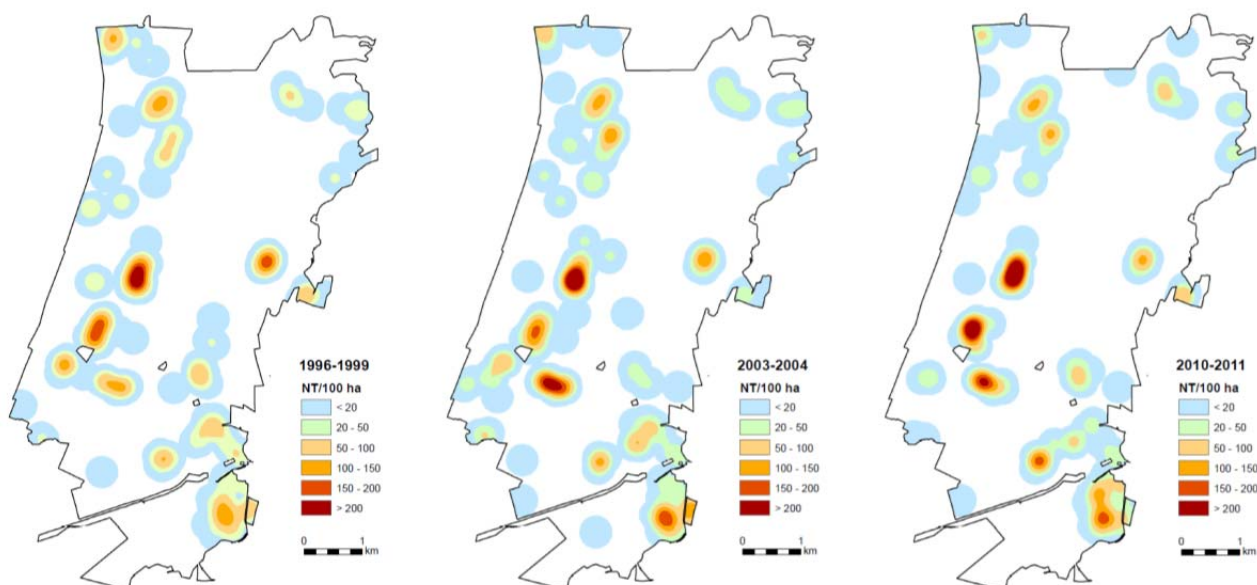
Tabel 9.

Aantal vastgestelde territoria per onderzochte ecologische groep per onderzoeksperiode. Ook is per groep het aantal territoria en het percentage van het totale aantal territoria van de talrijkste soort vermeld.

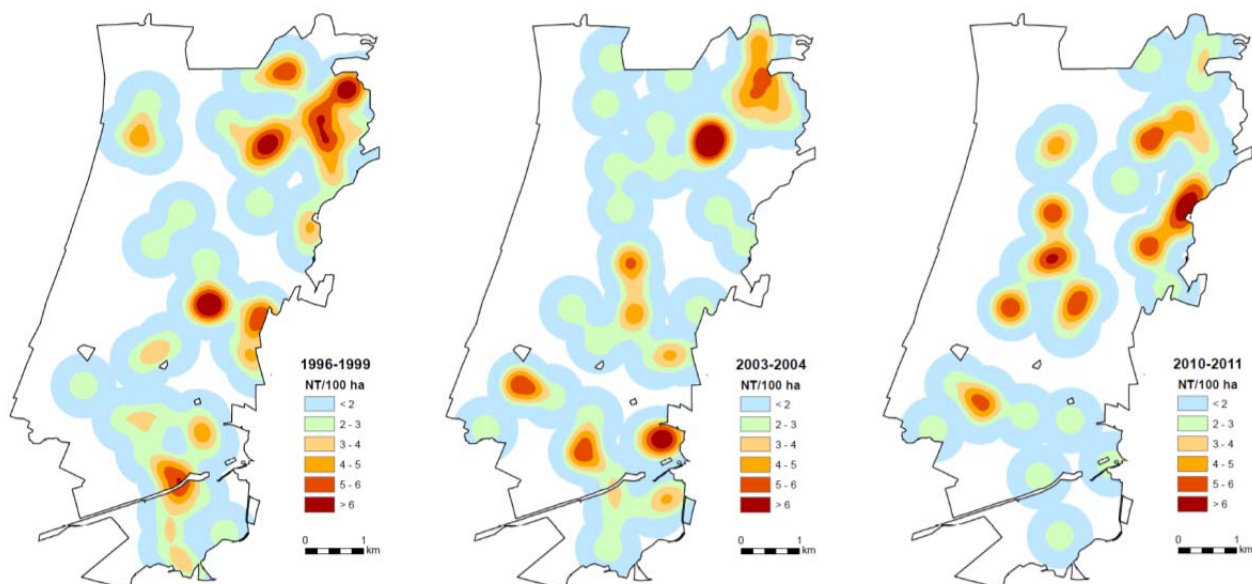
Soortgroep / Periode	1996-1999	2003-2004	2010-2011
Kuifeend-groep	323	345	314
Wilde eend T	102	106	70
Wilde eend %	32	31	22
Havik-groep	48	44	37
Buizerd T	25	25	21
Buizerd %	52	57	57
Grote bonte specht-groep	581	501	694
Grote bonte specht T	155	169	254
Grote bonte specht %	27	34	37
Winterkoning-groep	692	736	876
Zwartkop T	361	384	598
Zwartkop %	52	52	68
Grasmus-groep	2541	2394	2781
Grasmus T	1067	1148	1385
Grasmus %	42	48	50
Boomklever-groep	163	207	181
Boomklever T	47	75	111
Boomklever %	29	36	61
Appelvink-groep	60	57	97
Appelvink T	2	23	55
Appelvink %	3	40	57
Rietgors-groep	164	272	240
Sprinkhaanzanger T	121	194	161
Sprinkhaanzanger %	74	71	67

ders): Holenduif, Bosuil, Boomklever en Kauw).

- ♣ Appelvink-groep (opgaand bos met loofbomen: Houtsnip, Grote lijster, Wielewaal, Fluiter en Appelvink).

Dichtheid van de Kuifeend-groep (Fuut, Knobbelzwaan, Grote Canadese gans, Nijlgans, Bergeend, Wilde eend, Kuifeend en Meerkoet) in aantal territoria per 100 ha.

Dichtheid van de Havik-groep (Buizerd, Havik, Sperwer en Wespandief) in aantal territoria per 100 ha.

- ♣ Rietgors-groep (veelal natte tot vochtige ruigten en tot één meter lage struwelen: Blauwborst, Paapje, Sprinkhaanzanger, Rietgors).

De Kruisbek-groep is karakteristiek voor naaldbossen. Deze groep is hier buiten beschouwing gelaten vanwege het geringe aantal soorten en territoria in NP Kennemerland-Zuid. Hoewel de Sprinkhaanzanger in het gebied ook in drogere struwelen voorkomt is voor deze soort toch de indeling van Sierdsema aangehouden.

Hieronder wordt per ecologische vogelgroep de ontwikkeling van de verspreiding in NP Zuid Kennemerland nader toegelicht. Hierbij kijken we nadrukkelijk naar de dichtheidskaarten om veranderingen in het verspreidingspatroon op het spoor te komen.

In Tabel 9 is het aantal vastgestelde territoria in het in alle drie de jaren onderzochte gebied in NP Zuid-Kennemerland gegeven per behandelde ecologische vogelgroep, met daarbij het absolute aantal en het percentage van het aantal territoria van de belangrijkste soort uit de desbetreffende groep. Indien één soort het totale aantal van een groep domineert zullen de dichtheidskaarten voor deze groep natuurlijk voor een groot deel de verandering in verspreiding van deze talrijke soort weerspiegelen.

Kuifeend-groep

De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor voedselrijk, open water, met of zonder waterplanten. Tot deze groep worden tien soorten gerekend. Van deze soorten is alleen de Brandgans in de onderzoeksperiode niet vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland.

Het aantal vastgestelde territoria van deze groep is redelijk stabiel. Het grootste aantal territoria werd vastgesteld in de periode 2003-2004. Binnen deze

groep zijn Wilde eend en Meerkoet afgenomen en zijn de ganzen en de Kraakeend toegenomen. De Wilde eend is in afnemende mate de talrijkste soort uit deze groep.

De verspreiding van de territoria concentreert zich bij de duinmeren in het gebied. Hierbij valt de hoge dichtheid bij het Vogelmeer, het Spartelmeer, de Bokkedoorns, Elswout en in mindere mate de Oosterplas direct op. In de meertjes van de Bokkedoorns en in het Spartelmeer is de dichtheid duidelijk toegenomen, zeker ten opzichte van de eerste inventarisatieperiode, terwijl bij de Oosterplas de dichtheid is afgenomen.

Havik-groep

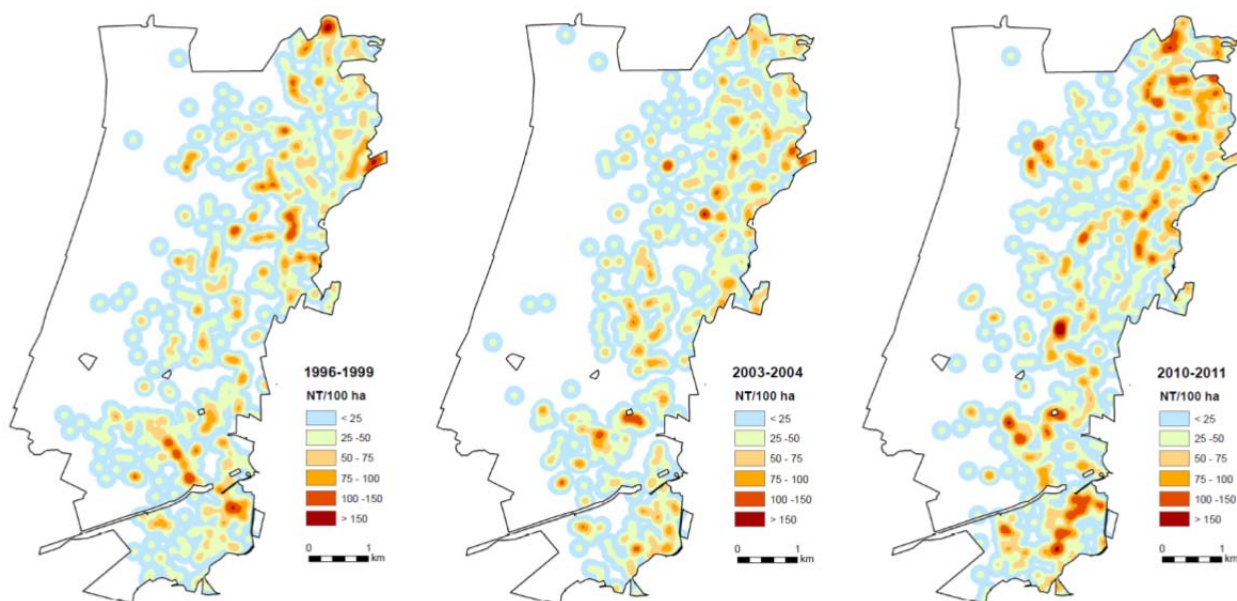
De vertegenwoordigers uit deze groep betreffen roofvogels van bossen en de Raaf. Van deze soorten is alleen de Raaf niet vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland.

Het relatief beperkte aantal territoria van deze groep is redelijk stabiel. De Buizerd domineert met bijna 60% van het aantal territoria het beeld. Wanneer enkele nesten bij elkaar in de buurt liggen is dit direct te zien op de dichtheidskaart. De ligging van de territoria blijkt tussen de periodes behoorlijk te verschillen.

Grote bonte specht-groep

De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor oud opgaand bos en dood hout. Vaak gaat het om holenbroeders. Tot deze groep behoren negen soorten. Van deze soorten zijn alleen Oehoe, Taigaboomkruiper en Ringmus niet vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland.

Het aantal territoria in deze groep schommelt maar is recent duidelijk toegenomen. De Grote bonte specht is binnen deze groep de talrijkste soort en het aandeel van deze soort in de groep is gestaag toegenomen (tot 37% van de territoria in 2010-2011). De binnen-

Dichtheid van de Grote bonte specht-groep (Groene specht, Grote bonte specht, Gekraagde roodstaart, Boomkruiper en Spreeuw) in aantal territoria per 100 ha.

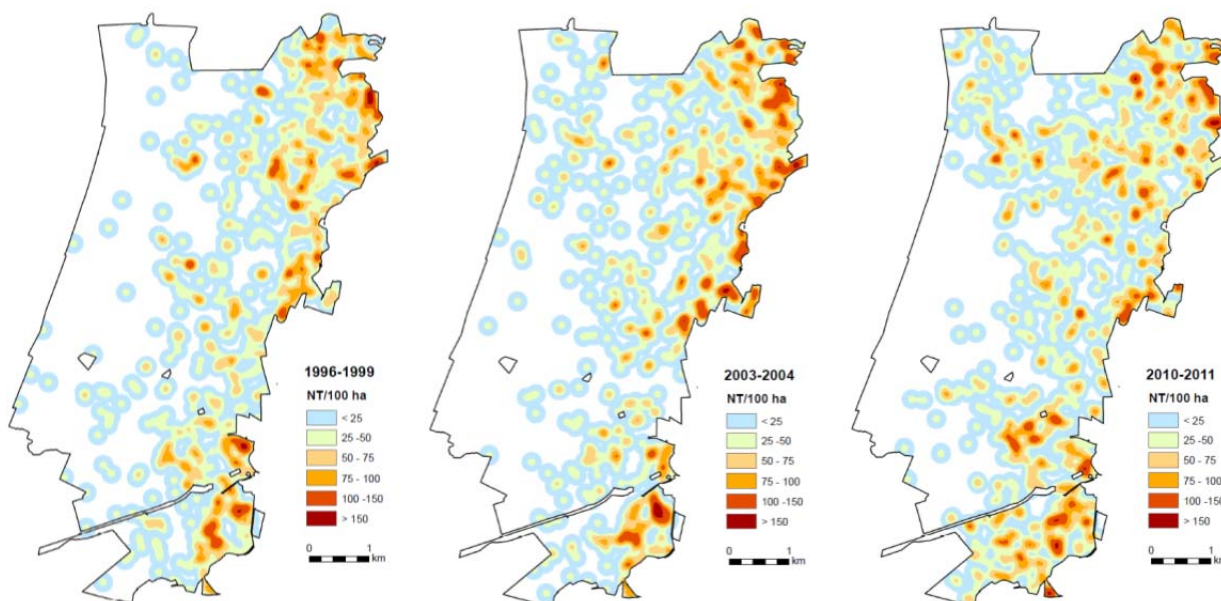
duinrand is duidelijk het belangrijkste gebied voor deze groep.

Winterkoning-groep

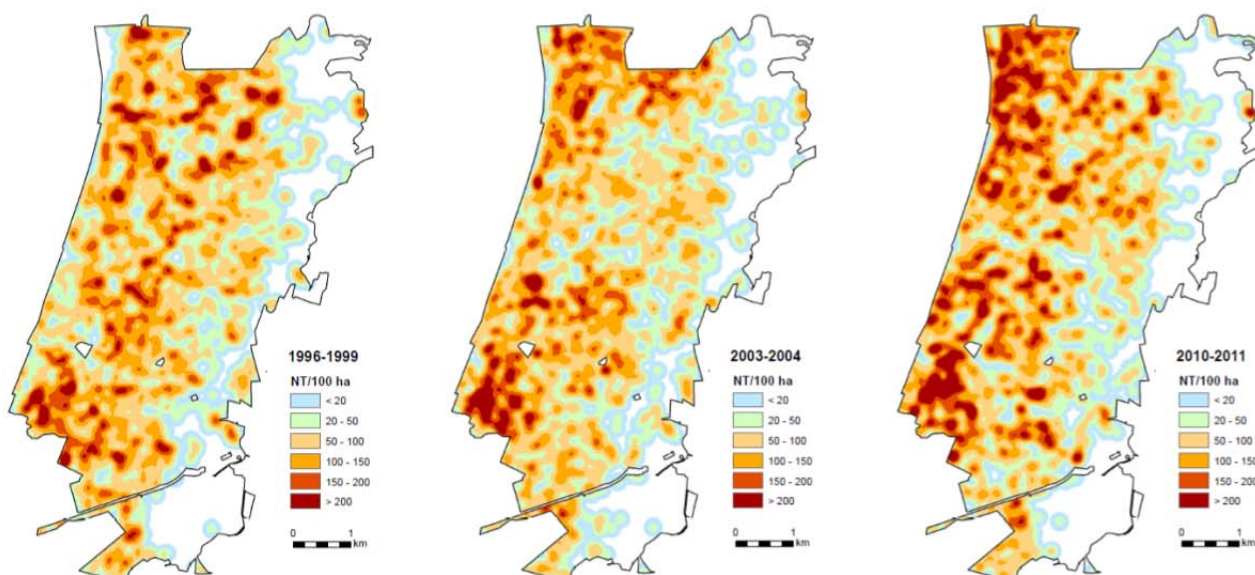
De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor jong bos, opslag en de struiklaag in bossen. Tot deze groep behoren tien soorten en ze komen allemaal voor als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland. Winterkoning, Merel en Roodborst zijn echter niet geteld.

Het aantal territoria in deze groep laat een duidelijke toename zien. Met meer dan de helft van het aantal territoria is de Zwartkop de talrijkste soort. Recent is het aandeel van de Zwartkop toegenomen tot 68% van de territoria. Duidelijk te zien is dat het

noordwesten van het gebied geschikt is geworden voor vertegenwoordigers uit deze groep in de loop van de onderzoeksperiode. Hier namen vooral Zwartkop en in mindere mate Zanglijster toe. Mogelijk heeft het minder bestrijden van Amerikaanse vogelkers in dit noordwestelijke gebied, vergeleken met het westen van de Kennemerduinen, hier mee te maken. Ook in Koningshof en Middenduin is sprake van uitbreiding en toename in dichtheid. In de binnenduinrandbossen in het noordoosten van het gebied is de dichtheid lokaal duidelijk afgenomen, mogelijk als gevolg van een minder goed ontwikkelde en in toenemende mate door herten begraasde struiklaag in oudere bossen.

Dichtheid van de Winterkoning-groep (Fazant, Zanglijster, Zwartkop, Staartmees en Goudvink) in aantal territoria per 100 ha.

Dichtheid van de Grasmus-groep (Nachtegaal, Roodborsttapuit, Bosrietzanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter en Kneu) in aantal territoria per 100 ha.

Grasmus-groep

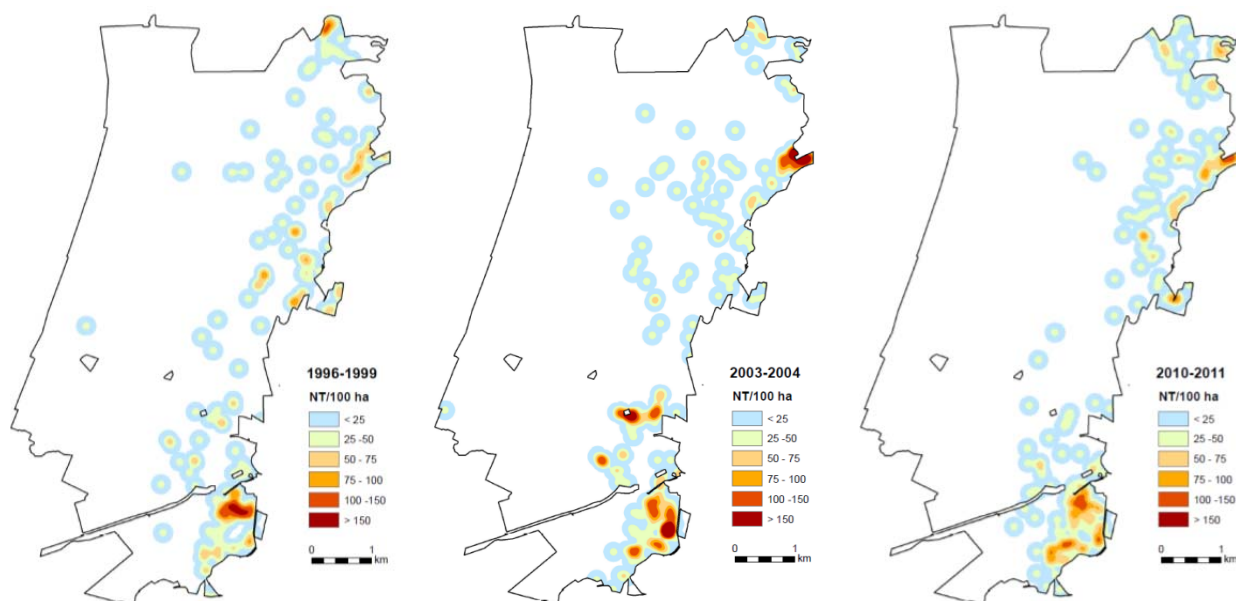
De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor struwelen, opslag, zeer jong bos en bosranden met struiken. Tot deze groep behoren twaalf soorten. Van deze soorten zijn alleen Orpheusspotvogel en Grauwe klauwier in de onderzoeksjaren niet vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland

(Grauwe klauwier wel in tussenliggende jaren). Fitis en Heggenmus zijn niet geteld.

In 2010-2011 behoorde bijna 48% van het totale aantal vastgestelde territoria tot een vertegenwoordiger uit deze groep. Dit geeft wel aan dat struwelen en jong bos bepalend zijn voor de bulk van het aantal broedvogels in NP Zuid-Kennemerland. Na een lichte

Kraansvlak West, met op de achtergrond Zandvoort (Bart Dijkstra).

Dichtheid van de Boomklever-groep (Holenduif, Bosuil, Boomklever en Kauw) in aantal territoria per 100 ha.

inzinking in 2003-2004 is recent het aantal territoria van deze groep duidelijk toegenomen naar recordhoogte.

De Grasmus is de talrijkste soort van deze groep en is verantwoordelijk voor ongeveer de helft van het aantal territoria. Het aandeel van de Grasmus is geleidelijk toegenomen van 42% eind jaren 90 tot 50% in 2010-2011.

Het gebied waar meer dan 200 territoria per 100 ha voorkomen is duidelijk toegenomen gedurende de onderzoeksperiode. Alleen in de binnenduinstrand lijkt een geringe afname te hebben plaatsgevonden. Dit hangt waarschijnlijk samen met het ouder worden van de bossen en afname van struwelen aan bosranden in

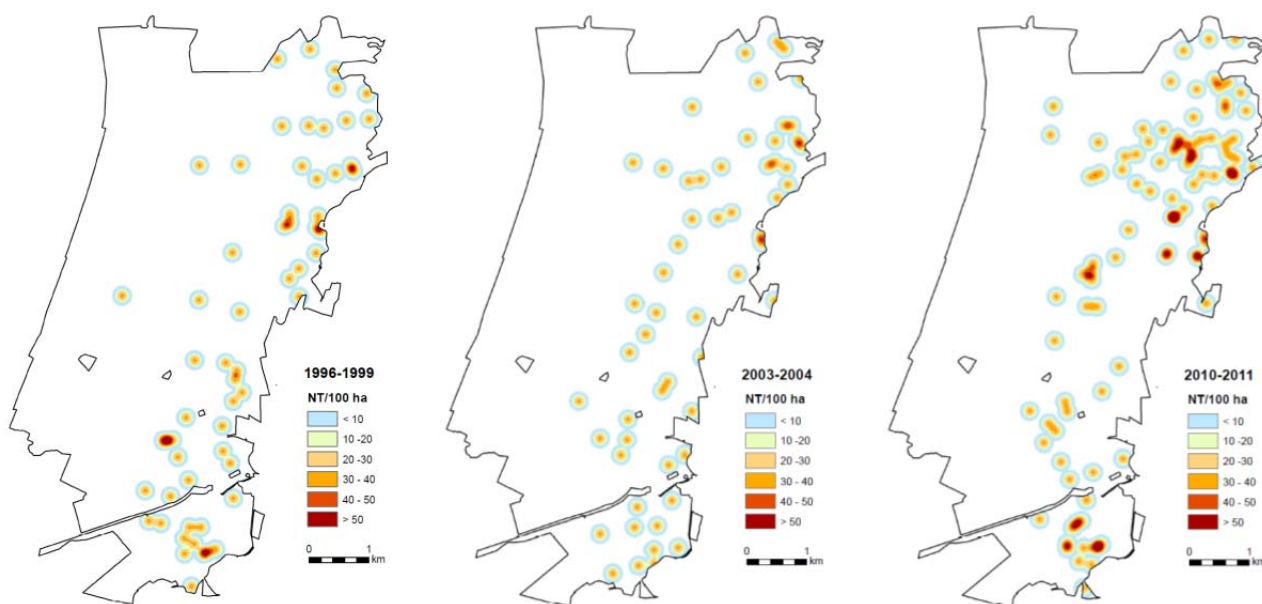
dit gebied.

De grootste toename in dichtheid is te zien in Kraansvlak West en het noordwesten van het gebied. Vooral hier moet in de onderzoeksperiode voortgaande verstruweling zijn opgetreden.

Boomklever-groep

De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor zwaar loofhout. Het gaat vooral om hollenbroeders. Van de zes soorten zijn Middelste bonte specht en Kleine vliegenvanger in de onderzoeksperiode niet vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland.

De talrijkste soort uit deze groep is tegenwoordig

Dichtheid van de Appelvink-groep (Houtsnip, Grote lijster, Wielewaal, Fluiter en Appelvink) in aantal territoria per 100 ha.

duidelijk de Boomklever. Het aandeel van deze soort is toegenomen van 29% in de periode 1996-1999 tot 61% in 2010-2011. Naast de toename van de Boomklever zelf is ook de afname van Holenduif en Kauw hiervoor verantwoordelijk. De afname van deze soorten heeft te maken met predatie door de Havik en niet zozeer met het minder geschikt worden van het biotoop. Hierdoor wordt het kaartbeeld vertroebeld. Elswout is een gebied waar deze soortgroep hoge dichtheden haalt.

aanwezig was. Bij het Kennemermeer en in Kraansvlak West zijn de dichtheden nog wel toegenomen.

Appelvink-groep

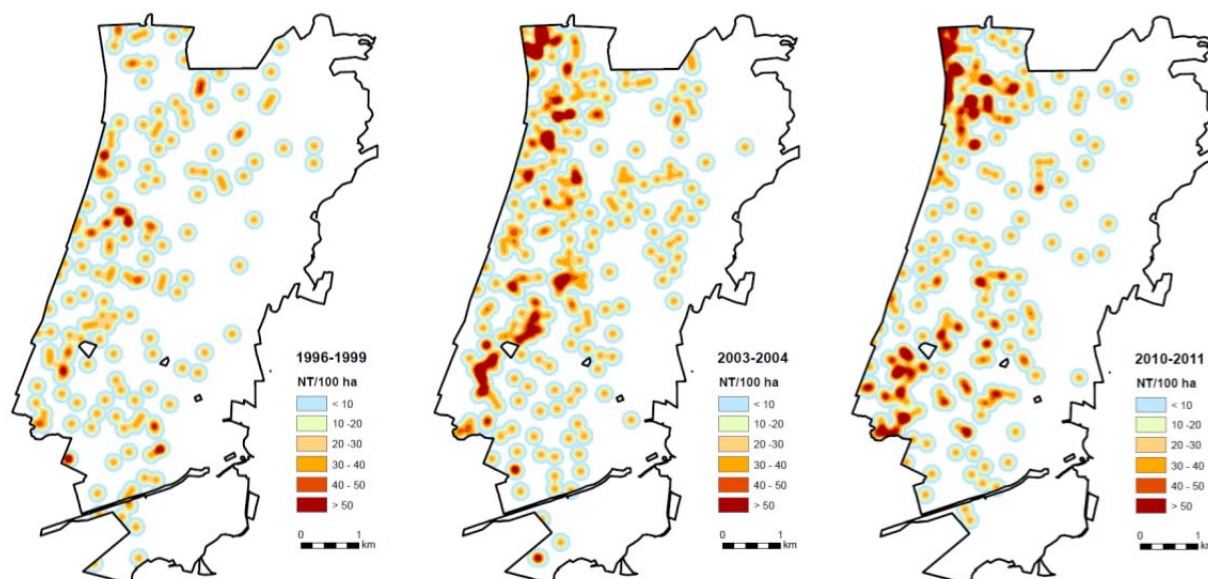
De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor opgaand bos met loofbomen. Van de zeven soorten uit deze groep komt alleen de Bergfluiter niet voor in het gebied. De Tjiftjaf is niet geteld.

Het aandeel van de Appelvink is gegroeid van 3% in 1996-1999 tot 57% in 2010-2011. De dichtheidskaarten geven vooral de ontwikkeling in verspreiding van de Appelvink weer. Grote lijster, Wielewaal en Fluiter spelen door het kleine aantal territoria in dit verhaal een marginale rol.

Rietgors-groep

De vertegenwoordigers uit deze groep zijn karakteristiek voor veelal natte tot vochtige ruigten en tot één meter lage struwelen. Van de vijf soorten komt alleen de Krekelzanger niet voor in het gebied.

Van de 1e op de 2e periode laat deze soortgroep een duidelijke toename zien in dichtheid in het westelijk deel van het nationale park. Dit heeft te maken hebben met het staken van de waterwinning in 2003 waardoor grondwaterstanden stegen, in combinatie met natuurontwikkeling in natte duinvalleien. Vooral in het centrale deel van het gebied zijn de hogere dichtheden sindsdien weer verdwenen, waarschijnlijk als gevolg van intensieve begrazing rond duinmeren waardoor minder geschikt broedbiotoop voor deze groep

Dichtheid van de Rietgors-groep (Paapje, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Rietgors), in aantal territoria per 100 ha.

4 Conclusies

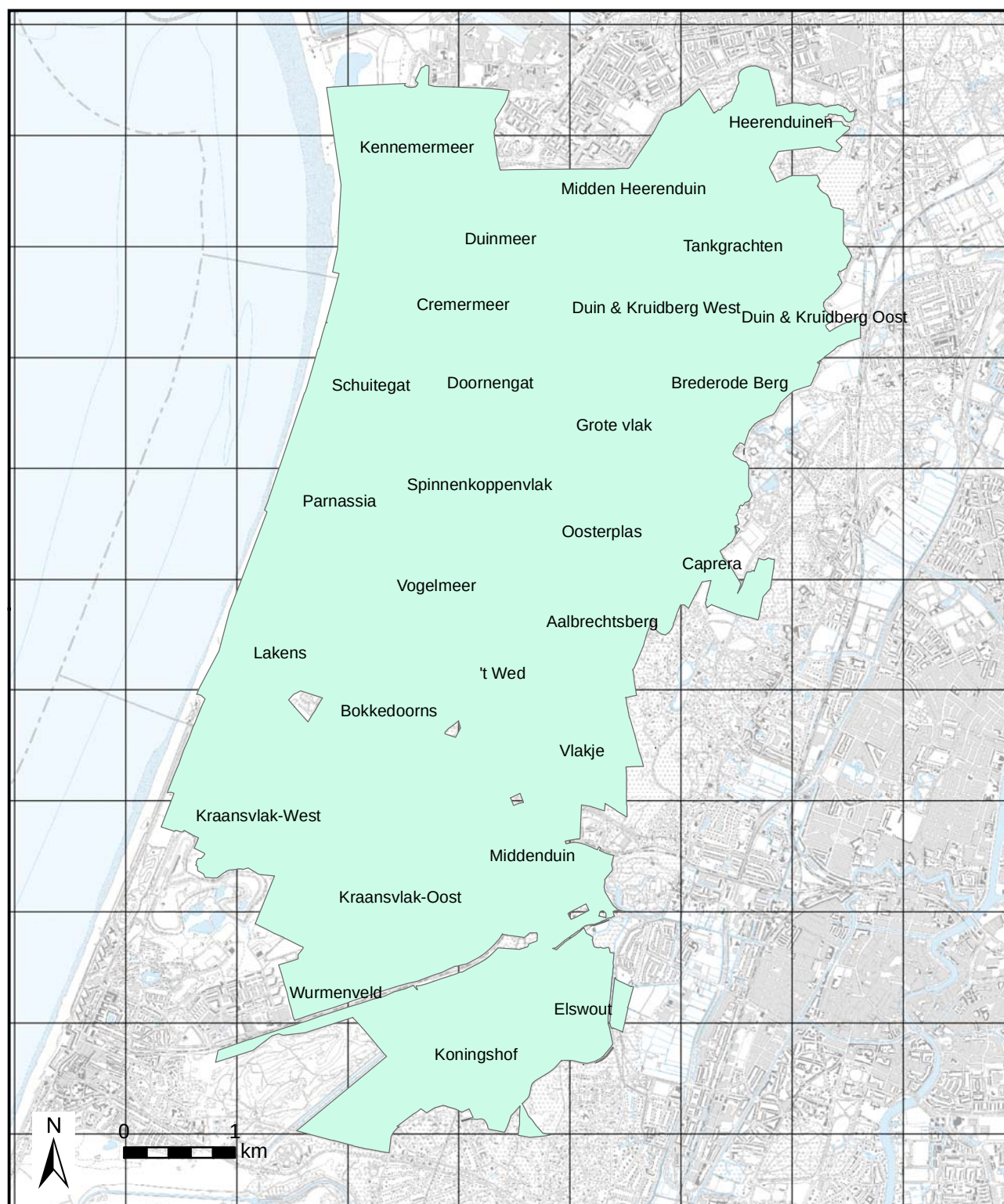
In 2010-2011 zijn in NP Zuid-Kennemerland van 83 soorten broedvogels in het totaal 6680 territoria vastgesteld. Daarvan komen er 15 voor op de Rode Lijst (Wintertaling, Slobeend, Koekoek, Kerkuil, Ransuil, Groene specht, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Nachtegaal, Spotvogel, Grauwe vliegenvanger, Wielewaal, Huismus en Kneu).

- ♣ Rode Lijst-soorten die niet in 2010-2011 maar tijdens eerdere inventarisaties wel zijn vastgesteld als broedvogel in NP Zuid-Kennemerland zijn Brilduiker, Boomvalk, Patrijs, Bontbekplevier, Watersnip, Zomertortel, Draaihals, Paapje en Matkop.
- ♣ Naast het verdwijnen van deze negen Rode Lijst-soorten uit het gebied zijn ook de aantallen van relatief talrijke Rode Lijst-soorten als Graspieper, Grauwe vliegenvanger en Kneu recent gevoelig afgenomen.
- ♣ Kerkuil en Spotvogel zijn Rode Lijst-soorten die in 2010-2011 voor het eerst als broedvogel werden vastgesteld in NP Zuid-Kennemerland.
- ♣ Vooral het relatief talrijke voorkomen van Houtsnip, Gekraagde roodstaart, Glanskop en Kneu geeft de kwaliteit van het gebied aan.
- ♣ Het aantal territoria van watervogels is sinds eind jaren negentig met 21% toegenomen. Met name de ganzen en de Krakeend namen toe. Dit komt overeen met de landelijke trend.
- ♣ Vogels die gebonden zijn aan graslanden namen sinds eind jaren negentig met 26% af. Met name de Graspieper moest een flinke veer laten, vooral ten opzichte van de periode 2003-2004.
- ♣ De groep ‘vogels van struwelen en jong bos’ nam sinds eind jaren negentig toe met 13%. Vooral de Nachtegaal en de zangers van het geslacht *Sylvia* namen toe.
- ♣ De groep ‘vogels van opgaand bos en bosranden’ nam sinds eind jaren negentig licht toe met 5%.
- ♣ Pioniervogels zijn afgenomen ten opzichte van eind jaren negentig. Recente natuurontwikkelingsprojecten hebben dit proces niet kunnen keren.

5 Literatuur

- BEER, R. DE, & F.M. VAN GROEN, 2010. *Broedvogels van de Schoorlse Duinen en de Binnenduinrand Schoorl*. G&G-rapport 2010-52, Van der Goes en Groot, Alkmaar.
- BEUSEKOM, R. VAN, P. HUIGEN, F. HUSTINGS, K. DE PATER, & J. THISSEN (RED.), 2005. *Rode Lijst van Nederlandse broedvogels*. Tirion uitgevers B.V., Baarn.
- BIJLSMA, R.G., F. HUSTINGS & C.J. CAMPHUYSEN, 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland*. Haarlem/Utrecht.
- BOELE, A., J. VAN BRUGGEN, A.J. VAN DIJK, F. HUSTINGS, J.-W. VERGEER & C.L. PLATE 2011. *Broedvogels in Nederland in 2009*. SOVON-monitoringrapport 2011/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- DIJK, A.J. VAN, 1996. *Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken)*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DIJK, A.J. VAN, 2004. *Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken)*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DIJK, A.J. VAN & A. BOELE, 2011. *Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- DIJK A.J. VAN, A. BOELE, F. HUSTINGS, K. KOFFIJBERG & C.L. PLATE, 2008. *Broedvogels in Nederland in 2006*. SOVON-monitoringrapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DIJKSTRA, A.A., F.M. VAN GROEN & B.W.J. OOSTERBAAN. 2009. *Broedvogelinventarisatie infiltratiegebieden 2009 Amsterdamse Waterleidingduinen*. G&G-rapport 2009-41, Van der Goes en Groot, Alkmaar.
- GROEN, F.M. VAN & S. LAAN, 2010. *Broedvogels van Elswout, Middenduin en Slingerduin*. G&G-rapport 2010-30, Van der Goes en Groot, Alkmaar.
- GROOT, H. 2011. *Broedvogelinventarisatie in het zuidwesten van de Kennemerduinen 1990-2011*. Fitis jrg 47:4 (194-210).
- KLEMMAN, M. & B. VEENSTRA, 2000. *Broedvogels van Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 1996-99*. SOVON-inventarisatierapport 2000/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- KRUIJSEN, B.W.J.M., 2005. *Ontwikkelingen in duinvalleivegetaties Duin en Kruidberg in periode 1999-2004*. Vereniging Natuurmonumenten regio Zuid-Kennemerland.
- OOSTEN, H. VAN, A. KOOIJMAN, C. VAN TURNHOUT, J. DEKKER, A. VAN DEN BURG & M. NIJSSEN, IN PREP. *Begrazingsbeheer in relatie tot herstel van faunagemeenschappen in droge duingraslanden, Concept Eindrapportage 1e fase 2010-2011*. Directie Kennis van het ministerie van EL&I.
- OOSTERBAAN, B.W.J. & M. VAN STRAATEN, 2005. *Fauna van Meer en Berg*. Inventarisatie beschermde fauna 2005. G&G-rapport 2005-19, Van der Goes en Groot, Alkmaar.
- SCHARRINGA C.J.G., W. RUITENBEEK & P.J. ZOMERDIJK, 2010. *Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009*. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN), Landschap Noord-Holland.
- SIERDSEMA, H., 1995. *Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen*. SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. Staatsbosbeheerrapport 1995-1.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2002. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000*. – *Nederlandse Fauna 5*. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.
- VEENSTRA, B. & S.C.V. GEELHOED, 1997. *Aantalsontwikkelingen van broedvogels in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland 1952-1996*. N.V. PWN, Bloemendaal.

Bijlage 1. In alle drie de rondes geïnventariseerd terrein

Nationaal Park Zuid-Kennemerland

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

in 3 rondes geïnventariseerd (3474 ha)

© Dienst Kadaster en openbare registers, Apeldoorn

Bijlage 2. Bezoekdatums en tijden G&G-gebied 2011

Telgebieden Bart Dijkstra					
Telgebied	Ronde	Datum	Start	Eind	Uren
Koningshof	1	17-3-2011	6:45	15:00	8:15
Koningshof	2	6-4-2011	6:15	11:40	5:25
Koningshof	2	7-4-2011	6:15	12:00	5:45
Koningshof	3	4-5-2011	5:20	12:20	7:00
Koningshof	3	5-5-2011	5:30	10:00	4:30
Koningshof	4	30-5-2011	4:50	11:10	6:20
Koningshof	4	1-6-2011	4:50	10:30	5:40
Koningshof	4	14-6-2011	22:10	23:35	1:25
Koningshof	5	4-7-2011	4:45	10:30	5:45
Kraansvlak-west	1	28-3-2011	11:30	11:45	0:15
Kraansvlak-west	1	29-3-2011	7:55	9:50	1:55
Kraansvlak-west	1	29-3-2011	10:30	12:35	2:05
Kraansvlak-west	2	15-4-2011	8:00	13:00	5:00
Kraansvlak-west	3	11-5-2011	5:50	8:00	2:10
Kraansvlak-west	3	12-5-2011	7:05	13:15	6:10
Kraansvlak-west	4	2-6-2011	6:00	7:00	1:00
Kraansvlak-west	4	3-6-2011	7:30	10:15	2:45
Kraansvlak-west	4	3-6-2011	11:00	13:15	2:15
Kraansvlak-west	4	15-6-2011	1:00	2:20	1:20
Kraansvlak-west	5	5-7-2011	6:30	9:50	3:20
Kraansvlak-west	5	5-7-2011	10:20	11:10	0:50
Lakens	1	28-3-2011	7:20	11:30	4:10
Lakens	1	28-3-2011	11:45	13:00	1:15
Lakens	2	14-4-2011	6:30	13:40	7:10
Lakens	3	11-5-2011	8:00	14:00	6:00
Lakens	4	2-6-2011	4:55	6:00	1:05
Lakens	4	2-6-2011	7:00	12:30	5:30
Lakens	4	3-6-2011	10:15	11:00	0:45
Lakens	4	15-6-2011	0:00	1:00	1:00
Lakens	5	5-7-2011	5:10	6:30	1:20
Lakens	5	5-7-2011	11:10	13:25	2:15
Visserspad-Wurmenveld	1	29-3-2011	9:50	10:30	0:40
Visserspad-Wurmenveld	2	15-4-2011	6:50	8:00	1:10
Visserspad-Wurmenveld	3	12-5-2011	5:40	7:05	1:25
Visserspad-Wurmenveld	4	3-6-2011	5:00	7:30	2:30
Visserspad-Wurmenveld	5	5-7-2011	9:50	10:20	0:30

Telgebieden Bernard Oosterbaan											
Telgebied	Ronde	Datum	Start	Eind	Uren	Telgebied	Ronde	Datum	Start	Eind	Uren
Aelbrechtsberg	1	16-3-2011	10:50	12:00	1:10	Middenduyn	5	5-7-2011	10:45	11:45	1:00
Aelbrechtsberg	1	17-3-2011	11:00	12:00	1:00	Middenduyn	5	5-7-2011	23:25	23:40	0:15
Aelbrechtsberg	1	23-3-2011	7:15	9:15	2:00	Oosterplas	1	23-3-2011	9:15	12:15	3:00
Aelbrechtsberg	2	6-4-2011	6:55	10:00	3:05	Oosterplas	2	20-4-2011	6:25	11:00	4:35
Aelbrechtsberg	2	20-4-2011	11:00	14:00	3:00	Oosterplas	3	4-5-2011	10:30	12:50	2:20
Aelbrechtsberg	3	5-5-2011	9:10	12:30	3:20	Oosterplas	3	12-5-2011	5:50	9:50	4:00
Aelbrechtsberg	3	10-5-2011	9:00	10:45	1:45	Oosterplas	4	26-5-2011	7:00	7:45	0:45
Aelbrechtsberg	4	26-5-2011	7:45	11:15	3:30	Oosterplas	4	2-6-2011	5:00	8:50	3:50
Aelbrechtsberg	4	30-5-2011	11:30	12:20	0:50	Oosterplas	5	30-6-2011	10:00	13:00	3:00
Aelbrechtsberg	4	1-6-2011	8:50	11:40	2:50	Parnassia	1	8-4-2011	6:45	9:30	2:45
Aelbrechtsberg	5	30-6-2011	5:45	10:00	4:15	Parnassia	2	26-4-2011	6:20	9:55	3:35
Aelbrechtsberg	5	20-6-2011	0:00	0:25	0:25	Parnassia	3	20-5-2011	5:35	8:45	3:10
Bokkedoorns	1	15-4-2011	7:00	8:20	1:20	Parnassia	4	10-6-2011	5:15	8:15	3:00
Bokkedoorns	2	29-4-2011	7:40	8:50	1:10	Parnassia	5	6-7-2011	9:50	12:00	2:10
Bokkedoorns	3	17-5-2011	8:40	9:30	0:50	Sleutelbosje	1	16-3-2011	7:30	8:20	0:50
Bokkedoorns	4	14-6-2011	6:55	8:00	1:05	Sleutelbosje	2	5-4-2011	7:00	8:00	1:00
Bokkedoorns	5	8-7-2011	8:00	8:50	0:50	Sleutelbosje	3	4-5-2011	6:00	6:45	0:45
Brederode Berg	1	15-3-2011	7:10	14:35	7:25	Sleutelbosje	4	31-5-2011	11:35	12:20	0:45
Brederode Berg	1	16-3-2011	12:00	12:50	0:50	Sleutelbosje	5	7-7-2011	7:20	7:40	0:20
Brederode Berg	2	4-4-2011	6:45	13:30	6:45	Spinnenkoppenvlak	1	8-4-2011	9:30	12:30	3:00
Brederode Berg	3	3-5-2011	5:55	11:40	5:45	Spinnenkoppenvlak	2	21-4-2011	11:20	12:35	1:15
Brederode Berg	3	4-5-2011	6:45	10:30	3:45	Spinnenkoppenvlak	2	26-4-2011	9:55	13:25	3:30
Brederode Berg	4	25-5-2011	5:15	13:15	8:00	Spinnenkoppenvlak	3	13-5-2011	5:50	10:20	4:30
Brederode Berg	4	26-5-2011	5:25	7:00	1:35	Spinnenkoppenvlak	4	10-6-2011	8:15	12:30	4:15
Brederode Berg	5	29-6-2011	5:40	13:00	7:20	Spinnenkoppenvlak	5	4-7-2011	8:30	12:35	4:05
Brederode Berg	5	20-6-2011	22:05	22:45	0:40	Spinnenkoppenvlak	5	20-6-2011	22:45	23:20	0:35
Brederode Berg	5	6-7-2011	0:40	1:00	0:20	Spinnenkoppenvlak	5	5-7-2011	23:55	0:10	0:15
Caprera & Schapeduin	1	16-3-2011	8:20	10:50	2:30	't Wed	1	21-3-2011	9:00	11:00	2:00
Caprera & Schapeduin	2	5-4-2011	8:00	10:00	2:00	't Wed	1	21-3-2011	12:00	14:10	2:10
Caprera & Schapeduin	2	5-5-2011	6:05	7:05	1:00	't Wed	2	19-4-2011	9:30	12:30	3:00
Caprera & Schapeduin	3	5-5-2011	7:05	9:10	2:05	't Wed	2	21-4-2011	6:35	10:00	3:25
Caprera & Schapeduin	3	17-5-2011	6:00	6:50	0:50	't Wed	3	11-5-2011	9:00	12:20	3:20
Caprera & Schapeduin	4	1-6-2011	5:00	7:10	2:10	't Wed	3	12-5-2011	9:50	13:00	3:10
Caprera & Schapeduin	4	1-6-2011	11:45	12:05	0:20	't Wed	4	30-5-2011	11:15	11:30	0:15
Caprera & Schapeduin	5	5-7-2011	0:10	0:40	0:30	't Wed	4	8-6-2011	8:15	12:35	4:20
Caprera & Schapeduin	5	7-7-2011	7:45	8:20	0:35	't Wed	5	1-7-2011	10:30	12:50	2:20
Caprera & Schapeduin	5	8-7-2011	6:30	8:00	1:30	't Wed	5	4-7-2011	5:20	7:20	2:00
Kraansvlak-Oost	1	18-4-2011	8:00	13:00	5:00	't Wed	5	5-7-2011	23:40	23:55	0:15
Kraansvlak-Oost	2	2-5-2011	6:15	11:50	5:35	Vlakje	1	17-3-2011	7:30	11:00	3:30
Kraansvlak-Oost	3	16-5-2011	5:30	7:30	2:00	Vlakje	1	21-3-2011	7:15	9:00	1:45
Kraansvlak-Oost	3	18-5-2011	5:35	9:05	3:30	Vlakje	2	6-4-2011	10:00	13:25	3:25
Kraansvlak-Oost	4	7-6-2011	6:30	11:25	4:55	Vlakje	2	19-4-2011	6:40	9:30	2:50
Kraansvlak-Oost	5	5-7-2011	6:50	10:35	3:45	Vlakje	3	10-5-2011	5:50	9:00	3:10
Kraansvlak-Oost	5	5-7-2011	22:40	23:10	0:30	Vlakje	3	11-5-2011	5:45	9:00	3:15
Kraansvlak-West	1	18-4-2011	6:50	8:00	1:10	Vlakje	4	30-5-2011	5:15	11:15	6:00
Kraansvlak-West	2	2-5-2011	11:50	13:15	1:25	Vlakje	5	1-7-2011	5:50	10:30	4:40
Kraansvlak-West	3	18-5-2011	9:05	10:20	1:15	Vlakje	5	20-6-2011	23:20	0:00	0:40
Kraansvlak-West	4	7-6-2011	5:20	6:30	1:10	Vlakje	5	5-7-2011	22:00	22:40	0:40
Kraansvlak-West	5	5-7-2011	5:50	6:50	1:00	Vogelmeer	1	21-3-2011	11:00	12:00	1:00
Middenduyn	1	17-3-2011	12:00	13:00	1:00	Vogelmeer	2	21-4-2011	10:00	11:20	1:20
Middenduyn	2	15-4-2011	8:35	9:55	1:20	Vogelmeer	3	13-5-2011	10:20	11:50	1:30
Middenduyn	3	17-5-2011	7:15	8:20	1:05	Vogelmeer	4	2-6-2011	8:50	10:20	1:30
Middenduyn	4	1-6-2011	7:30	8:40	1:10	Vogelmeer	5	4-7-2011	7:20	8:30	1:10
Telgebieden Roelof de Beer											

Telgebieden Roelof de Beer											
Telgebied	Ronde	Datum	Start	Eind	Uren	Telgebied	Ronde	Datum	Start	Eind	Uren
Cremermeer	1	24-3-2011	11:00	14:00	3:00	Grote vlak	1	28-3-2011	7:30	10:30	3:00
Cremermeer	1	28-3-2011	13:00	14:30	1:30	Grote vlak	2	21-4-2011	9:00	13:45	4:45
Cremermeer	1	6-4-2011	8:15	9:15	1:00	Grote vlak	3	9-5-2011	12:00	13:30	1:30
Cremermeer	2	21-4-2011	6:30	9:00	2:30	Grote vlak	3	10-5-2011	6:15	7:45	1:30
Cremermeer	2	26-4-2011	6:15	9:00	2:45	Grote vlak	3	12-5-2011	7:00	11:15	4:15
Cremermeer	3	23-5-2011	5:45	12:00	6:15	Grote vlak	4	31-5-2011	8:00	14:00	6:00
Cremermeer	4	7-6-2011	6:00	9:30	3:30	Grote vlak	5	22-6-2011	6:30	11:30	5:00
Cremermeer	4	8-6-2011	12:30	14:00	1:30	Heerenduinen	1	15-3-2011	7:00	11:00	4:00
Cremermeer	4	15-6-2011	9:00	11:00	2:00	Heerenduinen	2	11-4-2011	7:15	11:30	4:15
Cremermeer	5	22-6-2011	13:30	15:00	1:30	Heerenduinen	2	13-4-2011	7:00	8:00	1:00
Cremermeer	5	4-7-2011	8:30	9:30	1:00	Heerenduinen	3	2-5-2011	5:45	11:00	5:15
Duin en Kruidberg Oost	1	16-3-2011	12:00	14:00	2:00	Heerenduinen	4	26-5-2011	5:45	10:30	4:45
Duin en Kruidberg Oost	1	21-3-2011	7:15	10:30	3:15	Heerenduinen	5	20-6-2011	5:00	8:15	3:15
Duin en Kruidberg Oost	2	13-4-2011	8:00	9:00	1:00	Kennemermeer	1	6-4-2011	11:15	14:45	3:30
Duin en Kruidberg Oost	2	14-4-2011	7:15	11:00	3:45	Kennemermeer	1	7-4-2011	7:15	12:30	5:15
Duin en Kruidberg Oost	3	5-5-2011	12:00	13:45	1:45	Kennemermeer	2	26-4-2011	13:30	16:15	2:45
Duin en Kruidberg Oost	3	9-5-2011	6:00	8:00	2:00	Kennemermeer	2	27-4-2011	6:15	14:15	8:00
Duin en Kruidberg Oost	4	30-5-2011	11:00	12:30	1:30	Kennemermeer	3	23-5-2011	12:00	14:00	2:00
Duin en Kruidberg Oost	4	31-5-2011	5:30	8:00	2:30	Kennemermeer	3	25-5-2011	5:45	13:45	8:00
Duin en Kruidberg Oost	5	20-6-2011	11:45	15:30	3:45	Kennemermeer	4	17-6-2011	5:30	11:30	6:00
Duin en Kruidberg West	1	21-3-2011	10:30	14:30	4:00	Kennemermeer	5	5-7-2011	8:30	14:00	5:30
Duin en Kruidberg West	2	14-4-2011	11:00	14:30	3:30	Midden heerenduin	1	15-3-2011	11:00	13:00	2:00
Duin en Kruidberg West	2	18-4-2011	13:45	14:45	1:00	Midden heerenduin	1	24-3-2011	7:00	7:30	0:30
Duin en Kruidberg West	3	9-5-2011	8:00	12:00	4:00	Midden heerenduin	2	11-4-2011	11:30	14:15	2:45
Duin en Kruidberg West	4	30-5-2011	8:00	11:00	3:00	Midden heerenduin	2	18-4-2011	12:30	13:45	1:15
Duin en Kruidberg West	5	22-6-2011	5:00	6:30	1:30	Midden heerenduin	3	2-5-2011	11:00	12:45	1:45
Doornengat	1	28-3-2011	10:30	13:00	2:30	Midden heerenduin	3	19-5-2011	12:00	15:00	3:00
Doornengat	2	21-4-2011	13:45	15:30	1:45	Midden heerenduin	4	8-6-2011	5:30	10:30	5:00
Doornengat	2	26-4-2011	9:00	10:00	1:00	Midden heerenduin	5	4-7-2011	11:30	13:30	2:00
Doornengat	3	21-5-2011	10:00	13:15	3:15	Schuitegat	1	6-4-2011	9:15	11:15	2:00
Doornengat	4	15-6-2011	11:00	13:45	2:45	Schuitegat	2	26-4-2011	10:00	13:30	3:30
Doornengat	5	22-6-2011	11:30	13:30	2:00	Schuitegat	3	21-5-2011	5:45	10:00	4:15
Duinmeer	1	24-3-2011	7:30	11:00	3:30	Schuitegat	4	7-6-2011	9:30	14:00	4:30
Duinmeer	1	6-4-2011	7:15	8:15	1:00	Schuitegat	5	4-7-2011	5:30	8:30	3:00
Duinmeer	2	18-4-2011	7:00	12:30	5:30	Tankgrachten	1	16-3-2011	7:15	12:00	4:45
Duinmeer	3	19-5-2011	6:30	12:00	5:30	Tankgrachten	2	13-4-2011	9:00	14:30	5:30
Duinmeer	4	8-6-2011	10:30	12:30	2:00	Tankgrachten	3	5-5-2011	6:00	12:00	6:00
Duinmeer	4	15-6-2011	5:00	9:00	4:00	Tankgrachten	4	26-5-2011	10:30	13:15	2:45
Duinmeer	5	4-7-2011	9:30	11:30	2:00	Tankgrachten	4	30-5-2011	5:30	8:00	2:30
Duinmeer	5	5-7-2011	5:30	8:30	3:00	Tankgrachten	5	20-6-2011	8:15	11:45	3:30
noordelijk deel Roelof	5	6-7-2011	22:00	0:00	2:00	zuidelijk deel Roelof	5	5-7-2011	21:45	0:00	2:15
noordelijk deel Roelof	5	7-7-2011	0:00	2:15	2:15	zuidelijk deel Roelof	5	6-7-2011	0:00	2:00	2:00

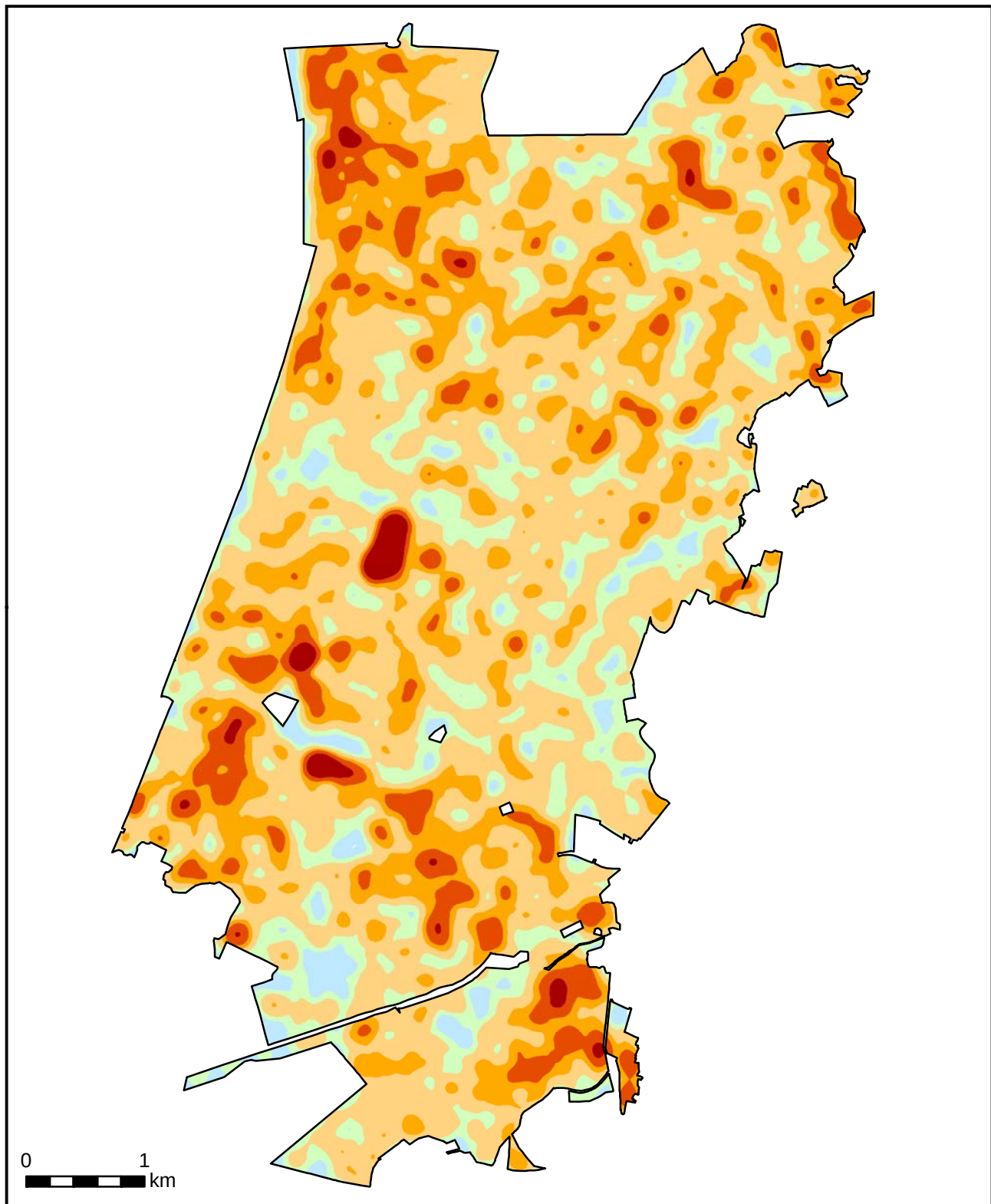
Bijlage 3. Overzicht broedvogels NP Zuid-Kennemerland met indexen (1999=100) en landelijke trend sinds 1990

Naam \ Periode	96/99	03/04	10/11	Index 2004	Index 2011	Index 2004	Index 2009	Index 2004	Index 2010	landelijke trend sinds 1990
Hoofdinventarisatiejaar	1999	2004	2011	NP Zuid-Kennemerland		Vastelandsduinen		Nederland		
Dodaars	18	33	11	183	61	82	64	125	93	Matige toename (+)
Fuut	13	15	10	115	77	54	69	104	86	Matige afname (-)
Geoorde fuut	1	4	4	400	400	70	80	100	64	Matige toename (+)
Aalscholver			16					109	130	Matige toename (+)
Knobbelswaan	2	9	5	450	250	100	109	129	109	
Grauwe gans	1	18	63	1800	6300	276	776	333	1111	Sterke toename (++)
Grote Canadese gans		5	18					311	526	Sterke toename (++)
Nijlgans	30	33	49	110	163	97	104	206	307	Sterke toename (++)
Bergeend	7	12	7	171	100	111	30	102	107	Matige toename (+)
Mandarijneend	9	7		78	0					
Carolina-eend	1			0	0					
Krakeend	7	21	33	300	471	105	119	149	257	Sterke toename (++)
Wintertaling*	2	1	3	50	150	88	117	90	74	Matige afname (-)
Wilde eend	102	106	70	104	69	61	74	92	79	Matige afname (-)
Soepeend			11							
Pijlstaart		1								
Slobeend*	3	4	3	133	100	220	93	65	59	Matige afname (-)
Tafeleend	16	11	19	69	119	85	72	100	105	Stabiel (=)
Kuifeend	75	81	85	108	113	53	51	100	131	Matige toename (+)
Brilduiker*	1			0	0			62	23	Onzeker (?)
Wespendief	2	2		100	0					
Havik	11	14	15	127	136	84	115	97	96	Stabiel (=)
Sperwer	10	3	1	30	10	78	66	84	75	Stabiel (=)
Buizerd	25	25	21	100	84	125	112	106	113	Matige toename (+)
Torenvalk	5	2		40	0	23	5	73	56	Matige afname (-)
Boomvalk*	13	4		31	0	66	7	83	67	Matige afname (-)
Patrijs*	1			0	0	78	63	97	69	Sterke afname (- -)
Fazant	28	2	1	7	4	71	40	89	89	Matige afname (-)
Watteral	4	2		50	0	60	48	84	64	Matige toename (+)
Waterhoen	13	23	6	177	46	39	31	99	68	Matige afname (-)
Meerkoet	94	84	70	89	74	75	71	90	87	Stabiel (=)
Scholekster	5	2	1	40	20	46	37	85	58	Matige afname (-)
Kleine plevier	4	9	4	225	100	1142	659	121	119	Matige toename (+)
Bontbekplevier*		1						94	86	Stabiel (=)
Kievit	14	27	20	193	143	89	93	90	64	Matige afname (-)
Watersnip*	2			0	0	33	38	105	87	Matige afname (-)
Houtsnip	35	13	25	37	71	110	149			
Stormmeeuw	2			0	0			92	73	Matige afname (-)
Zilvermeeuw	17	4	5	24	29			83	84	Matige afname (-)
Holenduif	85	65	37	76	44	79	75	97	94	Stabiel (=)
Turkse tortel	11	1		9	0	49	36	101	102	Stabiel (=)
Zomertortel*	3	12		400	0	101	31	70	45	Sterke afname (- -)
Geelvreugelaar		1								
Koekoek*	49	30	42	61	86	88	69	84	81	Matige afname (-)
Kerkuil*			1					143	128	Sterke toename (++)
Bosuil	31	15	23	48	74	58	45	88	63	Stabiel (=)
Ransuil*	3	5	2	167	67			73	43	Sterke afname (- -)
IJsvogel		1						392	192	Sterke toename (++)
Draaihals*	3			0	0					
Groene specht*	50	28	12	56	24	54	72	145	189	Matige toename (+)

Naam \ Periode	96/99	03/04	10/11	Index 2004	Index 2011	Index 2004	Index 2009	Index 2004	Index 2010	landelijke trend sinds 1990
Hoofdinventarisatiejaar	1999	2004	2011	NP Zuid-Kennemerland		Vastelandsduinen		Nederland		
Zwarte specht	2			0	0			89	71	Matige afname (-)
Grote bonte specht	155	169	254	109	164	111	165	99	113	Matige toename (+)
Kleine bonte specht	8	10	17	125	213			139	179	Matige toename (+)
Boomleeuwerik	62	79	58	127	94	201	219	88	94	Matige toename (+)
Veldleeuwerik*		1	1			26	8	72	60	Matige afname (-)
Oeverzwaluw			2					110	111	Matige toename (+)
Boerenzwaluw*		5	2					105	147	Stabiel (=)
Boompieper	222	210	215	95	97	117	97	99	108	Matige toename (+)
Graspieper*	129	188	95	146	74	134	98	101	92	Matige afname (-)
Witte kwikstaart	2	6	10	300	500	82	124	93	73	Matige afname (-)
Nachtegaal*	763	571	719	75	94	91	88	86	81	Stabiel (=)
Blauwborst		18	34			106	85	136	157	Matige toename (+)
Gekraagde roodstaart	171	109	215	64	126	52	55	84	93	Matige afname (-)
Paapje*	7			0	0	16	31	73	94	Matige afname (-)
Roodborsttapuit	188	187	188	99	100	92	63	165	192	Sterke toename (++)
Zanglijster	161	198	147	123	91	188	174	121	118	Matige toename (+)
Grote lijster	7	11	5	157	71	1610	1445	99	64	Matige afname (-)
Sprinkhaanzanger	121	194	161	160	133	137	90	122	129	Matige toename (+)
Rietzanger	4	5	9	125	225	104	137	122	148	Matige toename (+)
Bosrietzanger	19	16	19	84	100	65	48	113	122	Stabiel (=)
Kleine karekiet	43	59	60	137	140	77	52	102	123	Stabiel (=)
Spotvogel*			3			35	32	102	95	Matige afname (-)
Braamsluiper	173	166	194	96	112	117	97	96	118	Matige afname (-)
Grasmus	1067	1148	1385	108	130	101	78	102	127	Matige toename (+)
Tuinfluitier	85	74	110	87	129	128	153	92	105	Matige afname (-)
Zwartkop	361	384	598	106	166	135	121	116	140	Matige toename (+)
Fluiter	11	9	10	82	91			138	375	Matige afname (-)
Goudhaan	27	44	26	163	96	285	145	139	77	Matige toename (+)
Vuurgoudhaan			2					104	77	Matige toename (+)
Grauwe vliegenvanger*	59	31	27	53	46	64	113	83	97	Matige afname (-)
Bonte vliegenvanger	1			0	0			105	124	Stabiel (=)
Baardman		1	2			165	229			
Staartmees	86	84	84	98	98	100	105	111	114	Matige afname (-)
Glanskop	117	179	112	153	96	143	203	122	106	Stabiel (=)
Matkop*	3			0	0			83	66	Matige afname (-)
Kuifmees	44	56	40	127	91	179	115	106	70	Matige afname (-)
Zwarte mees	12	33	15	275	125	837	514	142	73	Matige afname (-)
Boomklever	47	75	111	160	236			135	170	Matige toename (+)
Boomkruiper	205	188	200	92	98	121	146	141	131	Matige toename (+)
Wielewaal*	5	1	2	20	40	39	39	84	74	Matige afname (-)
Gaai		105	115			122	126	101	101	Matige toename (+)
Ekster	118	74	33	63	28	61	39	101	103	Matige afname (-)
Kauw		52	10			77	23	111	110	Stabiel (=)
Zwarte kraai	144	103	59	72	41	92	91	102	96	Matige toename (+)
Spreeuw		7	13			76	28	84	81	Matige afname (-)
Huisemus*		31	80					82	79	Matige afname (-)
Groenling	12	14	20	117	167	69	19	118	164	Matige toename (+)
Putter	5	31	47	620	940	60	46	144	237	Sterke toename (++)
Kneu*	246	232	163	94	66	81	59	108	110	Matige afname (-)
Goudvink	56	68	46	121	82	90	57	121	137	Matige toename (+)
Appelvink	2	23	55	1150	2750			89	111	Stabiel (=)
Rietgors	36	60	45	167	125	73	63	120	122	Matige toename (+)
Totaal aantal territoria	5794	6045	6511							
Totaal aantal soorten	83	86	81							

Bijlage 4. Dichtheid van alle territoria samen in 2010-2011

Nationaal Park Zuid-Kennemerland

Broedvogels

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

Aantal territoria per 100 ha in 2010-2011

< 50

50 - 100

100 - 200

200 - 300

300 - 500

> 500

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

Hazenkoog 35A
1822 BS Alkmaar

Bovendijk 35-G
2295 RV Kwintsheul

www.vandergoesengroot.nl